

Místní jména mezi Pasovem a Českými Budějovicemi

Úvodem

Toponomastický výzkum sleduje především dva hlavní cíle. Prvním z nich je zprostředkovat informace o etymologii a původním významu jednotlivých toponym¹ laickým badatelům i odborníkům z různých disciplín. Druhým cílem je pak na základě analýzy (všech nebo většiny) zeměpisných názvů referenčního území shromáždit relevantní poznatky o průběhu jeho osídlení. V kooperaci s dalšími vědními disciplínami (obecnou onomastikou, archeologií, regionálními dějinami, sídelní geografii) tak následně bude možné rekonstruovat kompletní obraz dějin osídlení tohoto prostoru.

Těmto intencím odpovídá i členění této studie: v úvodní části nastíníme krátký přehled o stavu bádání na české i bavorské straně, poté následuje souhrn informací k názvům jednotlivých obcí (oikonymům / místním jménům - MJ), nacházejícím se podél významné dálkové obchodní cesty zvané „Zlatá stezka“, která od raného středověku až po novověk v několika větvích spojovala Bavorsko a Čechy. Při našem výzkumu jsme se soustředili na trasu Pasov – Prachatice a jednu z vedlejších cest vedoucí dále z Prachatic přes Netolice do Českých Budějovic. Zkoumána byla MJ poprvé doložená před rokem 1500. Závěrem představíme nejdůležitější výsledky tohoto výzkumu v rámci sídelní historie.

Přehled získaných informací byl stukturován na základě rozvrstvení a typologie zkoumaných MJ. Členění toponymického materiálu podle vrstev odráží jazykově-etnické poměry, tzn. příslušnost obyvatel určité lokality k českému či německému jazykovému společenství; v rámci představené typologie se pak dále rozlišují jednotlivé starší typy MJ ve vrstvě německé (bavorské) a ve vrstvě české.

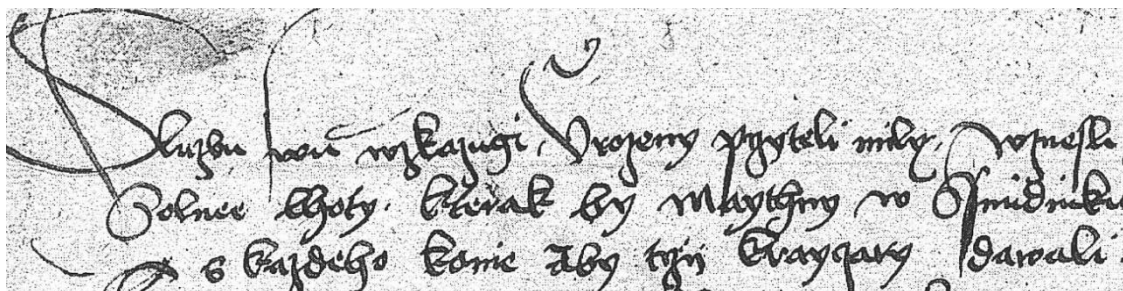
Historický jazykový kontakt německo-slovanský resp. německo-český v bavorsko-českém pohraničí se projevil mj. v přejímání a integraci zeměpisných i osobních jmen (OJ). Proces vzájemného ovlivňování obou jazyků měl různé, více či méně intenzivní fáze, jeho počátky pak sahají až do raného středověku. Výstižným příkladem integrace do němčiny mohou být doklady [947–970] *Moimar* (Tr. Passau, Nr. 91), 1293 *Budizlai, des pischolfs*

¹ Za účelem precizního rozlišení onomastických kategorií se budeme v české verzi této studie držet obvyklé terminologie, tedy pro „Ortsname“ v širším slova smyslu (zahrnující jména místní i pomístní) „toponymum“/„zeměpisné jméno“, pro „Ortsname“ v užším slova smyslu (v něm. originále tohoto textu „Siedlungsname“) „oikonymum“/„místní jméno“. Pozn. překl.

schaffer von Pazzauwe (BayHStA Hochstift Passau Urk. 253 [mom]) a 1436 *Polako von Fürholcz* (StadtA Passau Urk. 556). Jméno *Moimar* patřící osobě uvedené v tradičním zápisu pasovského kláštera jako svědek vzniklo ze slovanského OJ **Mojьmirь* (srov. stč. *Mojmír* [Svoboda 1964, s. 81] a do němčiny se dostalo nejpozději v 10. století. Změna kvality vokálu ve slabice *-mir-* byla zapříčiněna vlivem relativně frekventovaných německých OJ na *-mār*. Jméno *Budizlai*, doložené poprvé v roce 1293, je odvozeno ze staročeského OJ *Budislav* (tamtéž, s. 72), *Polako* (první výskyt 1436) je příkladem pozdně středověkého českého OJ v osadě Fürholz na Zlaté stezce.

Ranou integraci německých oikonym do češtiny dobře ilustruje zmínka osady Hinterschmiding (okr. Freyung-Grafenau) v české listině z roku 1526:

Obr. 1: ... w Ssmidinku ... ‘v Hinterschmidingu’ (řádek 2)

Zdroj: BayHStA Passauer Blechkasten 177 Fasz. 2

Současný stav výzkumu

V bavorské části referenčního území lze počátky výzkumu toponym na vědecké úrovni datovat do doby před více než 100 lety – průkopnická byla v tomto směru práce Georga Maurera *Die Ortsnamen des Hochstifts Passau* (Maurer 1912). Samotné doklady výskytu jmen a jejich interpretace jsou z dnešního pohledu nedostačující, za velmi záslužné lze naopak považovat Maurerovy údaje k výslovnosti jednotlivých MJ, jak je ukotvena v lokální tradici – a to v transkribované podobě vyhovující i dnešním standardům. Díky němu máme k dispozici rozsáhlý materiál zahrnující rovněž nářeční tvary z doby, ve které byl vliv psaného jazyka na mluvní dialektu téměř nulový.

Jedné dílčí části onymického korpusu se věnuje kvalifikační studentská práce Ute Bügel z Univerzity Regensburg, podrobně zkoumající místní jména města Waldkirchen (Bügel 1997). *Lexikon bayerischer Ortsnamen* z roku 2006 Wolfa-Armina Frhr. v. Reitzenstein zahrnující vládní okresy Horního a Dolního Bavorska a Horní Falc zaměřuje na jména několika větších obcí referenčního území (Reitzenstein 2006). Aby ovšem měly závěry

ohledně historie osídlení obecnější výpovědní hodnotu, bylo by třeba podrobit analýze i ostatní místní jména v regionu. To bylo cílem publikace „Historische Ortsnamenbuch von Bayern (HONB)“², vydané Komisí pro bavorské dějiny (Kommission für bayerische Landesgeschichte) při bavorské Akademii věd, která se zaměřila na evidenci a interpretaci všech bavorských oikonym v rámci sídelní historie - dosud však nevyšel ani jeden svazek k okresům v severní části Dolního Bavorska.

Pro okres Freyung-Grafenau byla k dispozici internetová databáze toponym zahrnující obsáhlý materiál k nejstarším místním jménům na tomto území (názvy všech lokalit s první písemnou zmínkou cca do r. 1300, všech obcí a jmen se základem sthn. *-aha* a *-heim* a sufixem *-ing-*) a na území sousedního okresu Prachatice (názvy všech lokalit poprvé písemně zmíněných do r. 1360 a všech obcí s prvním výskytem do r. 1400).³ Tato databáze vznikla v rámci výzkumného projektu „Die ältesten Ortsnamen im bayerisch-tschechischen Grenzraum (ONiG)“, financovaného Evropskou unií a Univerzitou Pasov, probíhajícího pod vedením prof. dr. Rüdiger Harnische z katedry Německé jazykovědy (Lehrstuhl für Deutsche Sprachwissenschaft) pasovské univerzity a ve spolupráci s Prachatickým muzeem. Korpus obsahuje cca 250 toponym.

Na české straně vyšlo téměř souběžně s Maurerovou publikací dvousvazkové dílo Matthäa Klimesche *Die Ortsnamen im südlichen und südwestlichen Böhmen* (Klimesch 1090-12), shromažďující velké množství dokladů k řadě MJ tohoto rozsáhlého území a vycházející v mnoha případech i z archivních materiálů. Na tomto místě je však také třeba podotknout, že řada interpretací jednotlivých jmen, která nejsou zaznamenána v nářeční podobě, při dnešní kritické revizi neobstojí. Obrovským přínosem pro seriózní interpretační práci – především MJ slovanské resp. staročeské provenience – byl pětisvazkový lexikon *Místní jména v Čechách* (MJČ). Práci na něm začal Antonín Profous, dokončili ho 1960 Jan Svoboda, Vladimír Šmilauer a jiní. Údaje k historické psané podobě jihozápadočeských MJ vychází převážně z Klimesche, větší důraz je ovšem kladen na ústní tradici, tedy jejich nářeční podobu. Pátý svazek pak obsahuje exemplární onomastickou interpretaci materiálu na základě typologických kritérií. Toponymům v původně německy osídlených částech Čech, Moravy a Slezska se věnuje Ernst Schwarz ve své práci *Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtsquelle* (Schwarz 1961), kde podrobně popisuje jednotlivé typy jmen a jejich chronologii. I zde je však u řady konkrétních MJ třeba Schwarzovy údaje doplnit či korigovat.

² Ke koncepci a vzniku publikace viz Janka 2015.

³ <http://www.phil.uni-passau.de/deutsche-sprachwissenschaft/forschung/sprachraumforschung/onig/>

Tato webová stránka není momentálně k dispozici, její obsah však bude převeden do online databáze projektu „Od tradice k budoucnosti“.

Částečně – u názvů větších a/nebo historicky významných lokalit – to učinili již Ivan Lutterer a Rudolf Šrámek v příručce *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (Lutterer/Šrámek 1997).

Nejstarší místní jména mezi Pasovem a Českými Budějovicemi

Passau (Stadt Passau) / č. Pasov

[425–430] (opis 15./16. stol.) *tribunus cohortis nonae Batavorum, Batavis* Reitzenstein 2006, s. 204

511 (opis 10./11. stol.) *Batavis appellatur oppidum inter utraque flumina, Aenum uidelicet atque Danuuium, constitutum* Reitzenstein 2006, s. 204

754 (opis 9. stol.) *in castro qui dicitur Bazzauua ... Bazauua* Tr. Passau, Nr. 5a

[764–788] (opis 9. stol.) *in villa publica nuncupante Pazauuua* Tr. Passau, Nr. 7

796 (opis 9. stol.) *Patauis* Tr. Passau, Nr. 44

[791–800] (opis 9. stol.) *in Batauue civitate* Tr. Passau, Nr. 35

[791–803] (opis 10. stol.) *in Batauia civitate* Tr. Passau, Nr. 36

[ca. 1020] (opis 12. stol.) *Patavium vel Interamnis Bazōwa* Reitzenstein 2006, s. 204

1281 *von Pazzowe ... ze Pazzowe* BayHStA Hochstift Passau Urk. 194 (mom)

1289 *von Pazzow ... datz Pazzov* BayHStA Hochstift Passau Urk. 232 (mom)

1290 *von Pazzavwe* BayHStA Hochstift Passau Urk. 236 (mom)

1293 *ze Pazzaw^e in der stat* BayHStA Kl. Fürstenzell Urk. 73 (mom)

1318 *ze Passawe* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 113 (mom)

1336 *ze Passaw* BayHStA Hochstift Passau Urk. 464 (mom)

1433 *der stat zu Possaw* StadtA Passau Urk. 479

1447 *zu Passaue* BayHStA Domkapitel Passau Urk. 2152 (mom)

1527 *in vnnser Stat Passau* BayHStA Domkapitel Passau Urk. 2244 (mom)

1545 *zu Paßaw* BayHStA Domkapitel Passau Urk. 7682 (mom)

Nářeční tvar: [bāʃə] (z Pasova)

Výklad: Místní jméno *Passau* je odvozeno z latinského názvu *Batavis*, což je ablativ pl. lidového označení *Batavus* pro západogermánský kmen Batávů. Z příslušníků tohoto kmene se skládaly pomocné oddíly římského vojska; devátá kohorta batávská měla dlouhodobou základnu právě v Pasově. – Nejpozději v 8. stol. bylo k názvu připojeno stněm. *ouwa* ‘místo u vody, ostrov’ (Starck/Wells, s. 456; srov. Bach 1952–56, II/1, § 297, s. 276); srov. 754 [kop. 9. stol.] *Bazzauua*).

Význam: ‘Sídlo posádky 9. batávské kohorty’.

Literatura: Bach 1952–56, II/2, § 445, s. 68; Reitzenstein 2006, s. 204 f.; DONB, s. 486n.

Obr. 2: Výřez ze Schedelovy kroniky z roku 1493 s „učenou“ etymologií místního jména Passau (z lat. *passus*) a třemi zmínkami o Čechách

Passaw ein berühmte vnnnd ettwen ein reiche statt zwischen der Thonaw vnnnd dem yne gelegen. die Thonaw kombt auß den bergen des schwebischen lands. vnnnd der yne auß dem gepirge das teütsch lannd von welschem land schaidet. An dem selben ende fließt der yne in die Thonaw vnnnd verlewft seinen namen. Dise statt streckt sich in die lennge vnnnd neme die gestalt einer innseln. wenn ymannt vom yne ein grüben in die Thonaw laytet. vnnnd des yns sinnd nit funfhundert schutt auß einem in das ander wasser. Vber den yne ist ein hülzine pflug. die hat. xvi. pogen. vnnnd raicht von dem teil der statt ihenßhalb des flusß gelege an die größern statt. Auch ist ein andere pflug vber die thonaw. vber dieselben pflug ist der weg an die berg die gen Beheim hinein sehen. Ihenßhalb derselben berg rynnnet ein ander zumal schwarzer flusß ylz genant. derselb kombt auß Beheim vnnnd taylt der iuden stettlein vnnnd den düttail der statt Passaw vnnnd des bischoffs gschloß. vnnnd vermischet sich d thonaw schier gegen dem yne vber. Also komen an einem einigen ende drey flusß zusammen Vnnnd darumb nach aygenschaft des welschen gezüngs nennet man dise statt Passum. das nach art vnßers gezüngs souil ist als durchgang dann es wardt durch dise statt die welsch karwßmanschanz in das Behmisch lannd geführt. So wanderten die

Zdroj:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bc/Schedelsche_Weltchronik_d_200.jpg

Ilzstadt ([Stadt Passau]⁴)

1256 (opis 13. stol.) *in Iltstat* ... (jiná kop. 13. stol.) *in Ilzstat* BayHStA Hochstift Passau Lit.

4, fol. 26v (= Urk. Land ob der Enns I, S. 490 Nr. 20); BayHStA Hochstift Passau Lit.

3, fol. 2v (srov. Reg. Passau III, Nr. 2135)

1257 (připis 13. stol.) *Iudicium in Iltsa* BayHStA Hochstift Passau Lit. 4, fol. 20 (= Urb.

Passau I, s. 395; Reg. Passau III, Nr. 2171)

1259 (opis 13. stol.) *in Iltscha* BayHStA Hochstift Passau Lit. 4, fol. 40v (= Reg. Passau III,

Nr. 2297)

1272 *in Iltzsa* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 35 (mom)

1292 *Ruger von dem Iltstad* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 44 (mom)

1301 *ze Iltse* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 51 (mom)

1307 *von dem Iltstat* BayHStA Hochstift Passau Urk. 336 (mom)

1307 *an dem Iltzstat* ... *datz Iltzes* BayHStA Hochstift Passau Urk. 337 (mom)

1323 *an dem Iltzz stad* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 125 (mom)

⁴ V aktuálním úředním seznamu obcí (= OV Bayern 1987) tento název pasovské městské části zahrnut není.

1376 *am Ilczstat ze Pazzaw ... ze Ilcz bei Pazzaw* BayHStA Domkapitel Passau Urk. 695 (mom)

1389 *in der Ilczstat ze Pazzaw* BayHStA Hochstift Passau Urk. 883 (mom) ❶

1404 *an dem Illtztat ze Pazzaw ... gegen dem Ylltztat vber* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 337 (mom)

1417 *ausserhalb dez Yltzstates pei der lantstrazz* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 383 (mom)

1456 *oberthalb der Ilczstat* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 519 (mom)

1509 *zu Ylltz* BayHStA Domkapitel Passau Urk. 7651 (mom)

1599 *am Yllzgestatt* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 939 (mom)

1633 *in der Ilzstatt* matricula / ABP / Passau-Ilzstadt 002_02, fol. 55v

1646 *zu Iltz ... an ermelten Jltzstatt* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 1042 (mom)

1867 *Pfarrei Jlzstadt* matricula / ABP / Strasskirchen 009, p. 0120

Komentář: ❶ Listina s první písemnou zmínkou názvu *Ilzstadt* v ženském rodě byla vydána kanceláří vévody Albrechta Rakouského - tedy nedaleko od Pasova.

Nářeční podoba: [ɛ̃ɪts̥] (z Grubweg)

Výklad:

1) Ilz

MJ *Ilz* dnes užívané jen mluvčími dialektu, vzniklo z hydronyma *Ilz*, 1010 (obkreslený opis konec 11./poč. 12. stol.) *fluminis quod dicitur Ilzisa* (MGH DD Heinrich II., Nr. 217), 1092 *duo flumina Ilzes ...* (BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 4 [mom]), odvozeného z kelt. **El(i)tisā*, podle označení barvy (kelt.) **elito*- ‘šedý’ (srov. DGNB, s. 242).

Význam: ‘ves na řece Ilz’.

2) Ilzstadt

Základ kompozita: stříhn. *stat* (mask./neutr.) ‘nábřeží, břeh, kotviště’ (Lexer II, sloupec 1143 n.). V pozdějším 14. stol. je doložen ženský tvar utvořený analogicky podle „Stadt“ (‘město’) (srov. 1389 *in der Ilczstat*), původní gramatický rod se objevuje ještě i v 17. stol. (srov. 1646 *an ermelten Jltzstatt*).

Determinant: hydronymum *Ilz* (viz výše).

Význam: ‘(Ves na) břeh(u) řeky Ilz’.

Literatura: Maurer 1912, s. 32; Janka 2011, s. 96; DGNB, s. 242.

Grubweg (Stadt Passau)

1473 *auff der sellden genant auff dem Gruebweg* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 564 (mom)

1506 *auf der sölldn auf dem Gruebweg ob der Ilczstat Passaw ... auf bemeltem Gruebweg* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 701 (mom)

1507 *am Gruebweg* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 703 (mom)

1545 *vor der Yltzstat beÿ dem Grueb weg* BayHStA Hochstift Passau Lit. 143, fol. 165v

1612 *behaußung beÿ der Jltz ... negst an dem Gruebweeg gelegen* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 967 (mom)

1707 *im Grueweeg* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 1136 (mom)

1801 *ym Grubweg* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 1167 (mom)

Nářeční varianty: [grûewêg] (z Grubweg); „gruəwé“ (Maurer 1912, s. 35)

Výklad: MJ *Grubweg* vzniklo z hodonyma „Grubweg“, označení jednoho z úseků dálkové obchodní cesty zvané Zlatá stezka (srov. 1473 *auff dem Gruebweg*). Toto kompozitum se skládá ze střhn. *gruobe* ‘jáma, díra, prohlubeň’ (Lexer I, sl. 1104 n.) a střhn. *wēc* (genitiv *wēges*) ‘cesta’ (tamtéž III, sl. 719 n.).

Význam: ‘cesta/ves u cesty vedoucí přes výmoly’.

Literatura: Maurer 1912, s. 35.

Salzweg (Gde. Salzweg)

1285 *in Salzwege* BayHStA Hochstift Passau Urk. 212 (mom)❶

1286 (opis 14. stol.) *in Salczweg* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Amtsbücher und Akten 1, fol. 27

[konec 13. stol.] *In Saltzweg* Urb. Passau I, S. 295❷

1301 *vnz hinz Salzweg* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 51 (mom)

1307 *ze Saltzweg* BayHStA Hochstift Passau Urk. 336 (mom)

1310 *Rvdp(er)ht von Saltzwegen* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 87 (mom)

1380 *ze ObernsaltzWeg* BayHStA Hochstift Passau Urk. 821 (mom)

1381 *von Salczwêg ... ze Nidernsalczweg* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 263 (mom)

[14. stol.] *in Saltzbeg* Urb. Passau I, S. 88❸

1412 *von Sallczweg* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 367 (mom)

1463 *zw Nydernn Saltzweg ... zw obernn Saltzweg* BayHStA Hochstift Passau Urk. 2102 (mom)

1530–1531 *zu Nidersaltzweg* BayHStA Hochstift Passau Lit. 142, fol. 73, 90

1633 *am Salzweg* matricula / ABP / Passau-Ilzstadt 002_02, fol. 56v

1641 *zu Salzweeg* BayHStA Domkapitel Passau Urk. 7389 (mom)

1651 *zu Obern Saltzweeg ... zu Vndern Saltzweeg* matricula / ABP / Strasskirchen 003_02, p. 10

1773 *in Saalzweeg* matricula / ABP / Strasskirchen 008_01, p. 148

1811 *Salzweg* Daisenberger 1811, S. 123

Komentář: ❶ V Mon. Boica XXIX/2, s. 555 č. 154 chybně čteno jako „Holzwege“. ❷ Doklad z konce 13. stol. u Maurera 1912, s. 36 nesprávně datován do doby „kol. 1150“ (srov. Praxl 1998, s. 6). ❸ Tvar *Saltzbeg* nepochází z 13. stol. (jak uvádí Reitzenstein 2006, s. 241), nýbrž ze 14. stol. (srov. Urb. Passau I, s. XIII).

Nářeční varianty: [sôedswê] (ze Salzweg; Mirwald/Janka 2013, s. 144); „soidswê“ (Maurer 1912, s. 36)

Výklad: MJ *Salzweg* vzniklo z historického označení „Salzweg“, užívaného pro Zlatou stezku (srov. také 1531 *bej der Saltzstrass* [BayHStA Hochstift Passau Lit. 288, fol. 3v]); kompozitum se skládá ze střhn. *salz* ‘sůl’ (Lexer II, sl. 587 n.) a střhn. *wēc* (genitiv *wēges*) ‘cesta’ (tamtéž III, sloupec 719 n.).

Význam: ‘cesta/ves u cesty, po které se dovážela sůl’.

Literatura: Maurer 1912, s. 36; Reitzenstein 2006, s. 241; Janka 2011, s. 103.

Frankldorf (Gde. Salzweg)

1307 *ze Fræenchendorf* BayHStA Hochstift Passau Urk. 336 (mom)

1308 *Chūnrat von Vrenkendorf* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 76

1374 *ze Franchendorff* BayHStA Kurbayern Urk. 14978

1377 *Peter von Fränkchendorf* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 255 (mom)

1496 *Jorg zw Fränckhendorf* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 653 (mom)

1499 *zw Frännckendorf* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 666 (mom)

1545 *Frännckhendorff* BayHStA Hochstift Passau Lit. 143, fol. 161v

1581 *Fränkhendorf* BayHStA Hochstift Passau Lit. 150, fol. 43

1620 *in Fränckendorff plebis Straskirchen* matricula / ABP / Passau-Ilzstadt 002_02, fol. 42

1753 *zu Fränkhendorff ex StrassKirchen* matricula / ABP / Hutthurm 011_02, p. 10

1789 *in Frankldorf ... Fränkldorf* matricula / ABP / Strasskirchen 009, p. 13

Nářeční podoba: [fr̥aŋk̥ld̥œf] (ze Salzweg)

Základ kompozita: sthn. *dorf* ‘dvorec, usedlost; vesnice’ (Ahd. Wb. II, sl. 601–603).

Determinant: bav.-sth. OJ *Francho* (Förstemann 1900, sl. 515) v genitivu na *-in*. Vzhledem k realizované změně *a > ä* související se samohláskou *i* v genitivní koncovce se lze domnívat, že název vznikl nejpozději v 10. stol.

Význam: ‘ves pojmenovaná po osobě jménem Francho/založená osobou jménem Francho’.

Literatura: Maurer 1912, s. 48.

Straßkirchen (Gde. Salzweg)

[1200–1220] *Strazchirchen* Tr. Passau, Nr. 1187

[1220–1240] *Straskirchin* Tr. Passau, Nr. 1401

1308 *von Strazkirchen* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 72 (mom)

1312 *von Straz chirchen* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 95 (mom)

1362 *Hainr(eich) von Straschirchen* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 217 (mom)

1413 *in Strasschiricher pfarr* BayHStA Hochstift Passau Urk. 1231 (mom)

1473 *zu Straskirchn* BayHStA Domkapitel Passau Urk. 7373 (mom)

1527 *zu Straskhirchenn* BayHStA Hochstift Passau Urk. 3068 (mom)

1530–1531 *zu Straßkurchen* BayHStA Hochstift Passau Lit. 142, fol. 118

1532 *zu Straßkirchen* BayHStA Hochstift Passau Urk. 3132 (mom)

1604 *plebis Straßkhirhen* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 1

1626 *parochię Straskürchen* matricula / ABP / Passau-Ilzstadt 002_02, fol. 48v

1791 *Straßkirchen* matricula / ABP / Strasskirchen 009, p. 19

Komentář: Straßkirchen (okr. Straubing-Bogen) je spojován s dokladem 1155 *in uilla Strazchirchen* (StiftsA Reichersberg Urk. 1155 IV 28 [mom]), u Maurera 1912, s. 50 jako „um 1152 villa Straschirchen“ (podle tisku ze 17. stol.) s nesprávnou identifikací (srov. Praxl 1998, s. 10).

Nářeční podoba: [šdrɔʃkʰíʁhɐ] (ze Salzweg)

Základ kompozita: bav.-střhn. *chirche* (fem., slabá deklinace) ‘kostel’ (Lexer I, sl. 1580 n.).

Determinant: střhn. *strāze* ‘cesta’ (Lexer II, sl. 1226).

Komentář: MJ *Straßkirchen* se stejně jako *Salzweg* bezprostředně sémanticky vztahuje ke Zlaté stezce (dálkové obchodní cestě). Pravděpodobný vznik ve vrcholném středověku (11./12. stol.) (srov. Wurster 2002, s. 15 a 18 n.).

Význam: ‘kostel u cesty/Zlaté stezky’.

Literatura: Maurer 1912, s. 50; Janka 2011, s. 103.

Schlott (Gde. Salzweg)

1385 *von Slat ... ze Slat* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 278 (mom)

1473 *Gilig von Slat* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 565 (mom)

1528 *zu Schlatt* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 770 (mom)

1530–1531 *von Schlot ... zu Schlod* BayHStA Hochstift Passau Lit. 142, fol. 23v, 27v

1611 *zu Schlaht* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 55

1611 *zu Shlatt* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 56

1634 *zue Schlatt* matricula / ABP / Passau-Ilzstadt 002_02, fol. 58

1645 *de Schlodt* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 455

1660 *zu Schlott* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 1083 (mom)

Nářeční podoba: [šlöd] (ze Salzweg)

Fundující apelativum: střhn. *slāte* ‘rákos (Lexer II, sl. 964).

Význam: ‘místo porostlé rákosem/osada na místě porostlém rákosem’.

Literatura: Maurer 1912, s. 36.

Bärnbach (Markt Hutthurm)

[kol. 1250] *Pernbach ...* (kop. 14. stol.) *Pernpach* Urb. Passau I, s. 77; BayHStA Hochstift Passau Lit. 11, fol. 84

1438 *zwen Höff vnd ain Mül zu Pernpach* BayHStA Hochstift Passau Urk. 1674 (mom)

1484 *zu Pernnpach* BayHStA Hochstift Passau Urk. 2412 (mom)

1611 *im Pernpah* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 59

1697 *im Bernbach* matricula / ABP / Strasskirchen 008_01, p. 21

1699 *die Muhl in Pernpach* BayHStA Hochstift Passau Urk. 3674 (mom)

1831 *Bärnbach ... Bernbach* Eisenmann/Hohn 1831–32, I, s. 106, 146

Nářeční podoba: [bêembō] (z Hutthurm)

Výklad: MJ *Bärnbach* vzniklo z hydronyma *Bärnbach*: 1548 (kop. 17. stol. 2. pol.) *ain Pach genant der Pernpach, hebt sich an oberhalb Leoprechting* (BayHStA Hochstift Passau Urk. 3179 [mom]), 1699 *am Pernbach* (BayHStA Hochstift Passau Urk. 3675 [mom]). Kompozitum se skládá z bav.-střhn. OJ **Përe* (< bav.-sthn. *Përo* [Förstemann 1900, sl. 260]) v genitivu a bav.-střhn. *pach* (mask.) ‘potok’ (Lexer I, sl. 108 n.).

Význam: ‘Pěrův potok/osada u Pěrova potoka’.

Literatura: Maurer 1912, s. 41.

Leoprechting (Markt Hutthurm)

[1210–1220] *Liuprehtinge* Tr. Passau, Nr. 861

1297 *dorf dazt Livprehtingen* BayHStA Hochstift Passau Urk. 269 (mom)

1342 *ze Levprehting* BayHStA Hochstift Passau Urk. 495 (mom)

1345 *ze Leuprehting* BayHStA Hochstift Passau Urk. 505 (mom)

1371 *mit der Vest ze Lewprechting* BayHStA Hochstift Passau Urk. 758 (mom)

1379 *ze Leupprechting* BayHStA Hochstift Passau Urk. 812 (mom)

1438 *zu Leutprechting* BayHStA Hochstift Passau Urk. 1674 (mom)

1493 *zu Leuprechtting* BayHStA Hochstift Passau Urk. 2549 (mom)

1502 *des Schloss Lewpprechting* BayHStA Hochstift Passau Urk. 2709 (mom)

1575 *Vessten vnnd Guet Leoprechting* BayHStA Hochstift Passau Urk. 3275 (mom)

1611 *zu Leiprechting* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 49

1662 *in Leobrechting* matricula / ABP / Hutthurm 010, p. 24

Nářeční varianty: [lâbreχdīŋ] (z Hutthurm); „láibrextén, älter und richtiger loipædén“ (Maurer 1912, s. 51)

Slovotvorný základ: bav.-sthn. OJ *Liutprēht* nebo *Liutpērht* (od 8. stol. častý výskyt v tradičních zápisech pasovského kláštera; srov. Tr. Passau, Nr. 9, 28c, 216 atd.).

Sufix: *-ing-*, označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem (srov. Bach 1952–56, II/1, § 196 a 206 n.).

Význam: ‘u lidí patřících k osobě jménem Liutprēht/Liutpērht’.

Literatura: Maurer 1912, s. 51; Janka 2011, s. 104.

Hutthurm (Markt Hutthurm)

1074 (opis 13. stol.) *in Parrochia Hṽtarn* BayHStA Kl. Passau-St. Nikola Urk. 2 (mom)

1075 (opis 13. stol.) *in barrochia Hōtaren* BayHStA Kl. Passau-St. Nikola Urk. 4 (mom)

[kol. 1100] *in parrochia Hōtaren* BayHStA Kl. Passau-St. Nikola Urk. 5 (mom)

[kol. 1139] (falzum k 1067; kop. 13. stol.) *in Parrochia Hṽtarn* BayHStA Hochstift Passau Lit. 3, fol. 123v

1305 *der Pharrer von Hṽtorn* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 61 (mom)

1310 *Heinreich der Amman von Hṽtorn* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 91 (mom)

1316 *in Hṽtarn ... In uilla Hṽtarn* BayHStA Kl. Passau-St. Nikola Lit. 8, fol. 20v

1362 *Hainr(eich) von Huetorn* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 217 (mom)

1374 *jn Hütinger pfarr* BayHStA Kurbayern Urk. 14978

1457 *zu Huettern* BayHStA Hochstift Passau Urk. 1997 (mom)

1494 *zw Huetorn ... in Hwettinger pfarr* BayHStA Hochstift Passau Urk. 2573 (mom)

1604 *in Huttaring matricula* / ABP / Hutthurm 009, p. 1

1623 *plebis Huding matricula* / ABP / Passau-Ilzstadt 002_02, fol. 44v

1629 *zu Huedern matricula* / ABP / Hutthurm 009, p. 244

1645 *in Huetting matricula* / ABP / Hutthurm 009, p. 455

1808 *zu Hutthurn ... zu Huttern matricula* / ABP / Hutthurm 012, p. 32

1831 *Hutthurm* Eisenmann/Hohn 1831–32, I, S. 842

Nářeční varianty: [hûeden] (z Hutthurm); „huædén“ (Maurer 1912, s. 50)

Fundující apelativum: sthn. *huotāri* ‘strážce, ochránce’, (Ahd. Wb. IV, sl. 1401) nebo sthn. **huotāri* ‘helmař’ (srov. střhn. *huotāre* ‘kloboučník’ [Lexer I, Sp. 1394]) v dat. pl. na *-ārun*.

Komentář: Ve středo- a severobavorském dialektu se z tvaru *-arn/-ern* i *-ing* (viz nářeční podoba *Leoprechting* i *Großthannensteig*) vyvinulo [en], což v psané podobě vedlo ke kolísání mezi tvary *-ern* a *-ing*. V 19. stol. se reetymologizací připodobnilo k nhn. apelativu *Turm* ‘věž’ (starší varianty *Thurn* a *Thurm*).

Význam: ‘u strážců’ nebo ‘u helmařů’.

Literatura: Maurer 1912, s. 50; Haubrichs 2006, s. 406; Reitzenstein 2006, s. 120; Janka 2011, s. 104 n.; Reitzenstein 2015, s. 373.

Kringell (Markt Hutthurm)

1308 *von Chrinnell ... Wilholm von Chrinnell. vnd Heynreich von Chrinnell. vnd Friderich von Chrinnell* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 81 (mom)

1316 *in Chrinnell* ❶ BayHStA Kl. Passau-St. Nikola Lit. 8, fol. 20v

1386 *ze Chrinell* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 283 (mom)

1430 *von Krinell* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 423 (mom)

1471 *Krinnol* BayHStA Kl. Passau-St. Nikola Amtsbücher und Akten 186, fol. 81

1496 *Jörg zw Krynnell* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 652 (mom)

1499 *zw Krinell ... zw Krÿnell* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 666 (mom)

1607 *Khrinell matricula* / ABP / Hutthurm 009, p. 15

1706 *zu Krinnngll Huetinger Pfarr matricula* / ABP / Passau-Ilzstadt 003_04, p. 388

1713 *zu Kringell matricula* / ABP / Freyung 011, p. 220

1723 *zu Krinöel matricula* / ABP / Hutthurm 010, p. 405

1748 *in Krünell matricula* / ABP / Hutthurm 011_01, p. 39

Komentář: ❶ Tvar MJ *Chrinnel* písařem korigován z původního *Chrinneling*.

Nářeční podoba: [grɪŋgɛi] (z Hutthurm)

Základ kompozita: střhn. *něl, nēlle* ‘špička, vrchol, temeno’ (Lexer II, sl. 52).

Determinant: bav.-střhn. *chrinne* ‘rýha, zářez; žlab’ (Lexer I, sl. 1734). Od 18. stol. doložena postupná asimilace s bav. *gring* ‘malý, nepatrný’ (Schmeller II, sl. 121).

Význam: ‘vyvýšenina v blízkosti hluboké rokle’.

Literatura: Maurer 1912, s. 30.

Großthannensteig (Markt Hutthurm)

[kol. 1250] in *Tungozinge* ... (kop. 14. stol.) in *Tunngoizinge* Urb. Passau I, s. 81; BayHStA Hochstift Passau Lit. 11, fol. 84v

1310 *Chalhoch von Tungozzing* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 91 (mom)

1342 *Seidel von Tungossing* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 159 (mom)

1346 *Seydel von Tūngo^ezzensing* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 179 (mom)

1351 *Seidel von Dungazinge* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 196 (mom)

1374 *ze Tūngassing* BayHStA Kurbayern Urk. 14978

1430 *von grossen Tungasting* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 423 (mom)

1530–1531 *zu Grossenthunigsting* BayHStA Hochstift Passau Lit. 142, fol. 24

1581 *Grossentainsting* BayHStA Hochstift Passau Lit. 150, fol. 37

1604 *de Grossentheisting* ... in *Großenthomsting* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 1, 2

1617 *zu grossen Doinsting* ... *zu Doinsting* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 113

1620 *zu Grossentonsting* ... *zu Grossendonsting* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 135, 136

1638 *zu Dainsting* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 362

1677 *zu Großtuensting* matricula / ABP / Hutthurm 010, p. 119

1843 *Großthannensteig* matricula / ABP / Hutthurm 012, p. 110

Komentář: K osadě Kleinthannensteig na řece Ilz se vztahuje doklad 1305 *datz Tvngo^zsing auf der Ilcz leitten* (BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 61 [mom]).

Nářeční varianty: [gr̥ɛ̯sd̥õ̯šden] (z Hutthurm); „dãəšdén“ (Maurer 1912, s. 53)

Slovotvorný základ: sthn. OJ **Tungōz* (doložen tvar *Tuncoz* [Förstemann 1900, sl. 433]). Ve středobav. dialektu se může krátká samohláska *u* před *n* změnit ve dvojhlásku *uo* (srov. Kranzmayer 1956, s. 41) vyslovovanou jako [õ̯]. Protože [õ̯] odpovídá rovněž hláskové skupině (střhn.) *ein*, (bav.-střhn.) *ain*, vyskytuje se od 16. stol. v písemné podobě jako *ai-* a *ei-*.

Sufix: *-ing-*, označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem (srov. Bach 1952–56, II/1, § 196 a 206 n.).

Komentář: V 19. stol. reinterpretací připodobněno k nhn. apelativům *Tanne* (‘jedle’) a *Steig* (‘stezka’).

Význam: ‘u lidí patřících k osobě jménem Tungōz’.

Literatura: Maurer 1912, s. 53; Janka 2011, s. 105.

Wimperstadl (Markt Hutthurm)

1272 *Heinricus Wiltpoltstadlær* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 35 (mom)❶

1275 *Heinricus de Wiltpoltstadel* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 36 (mom)

1464 *Steffan von Windpaistadel* BayHStA Hochstift Passau Urk. 2117 (mom)❷

1499 *zw Wÿmppastadl* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 666 (mom)

1530 *von Wumplstadl ... von Wimplstadl* BayHStA Hochstift Passau Lit. 142, fol. 68, 86

1608 *de Wimbnnstād*l matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 26

1614 *vom Wümpenstadel* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 80

1634 *in Wimperstadl* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 304

Komentář: ❶ Jméno *Heinricus Wiltpoltstadlær* označuje pasovského měšťana; příjmení *Wiltpoltstadlær* je tedy označení původu. – ❷ Vedle jména *Steffan von Windpaistadel* se v listině objevuje i *Anna von Windpaissing* (*Windpaissing* v rejstříku Reg. Abteiland, s. 388 přiřazeno k „Windpassing, Gde. Nirsching“).

Nářeční varianty: [wɪmpɛšdɔl], [wɪmpɛšdɔ̃^(d)l] (z Hutthurm)

Základ kompozita: střhn. *stadel* (mask., silná deklinace) ‘stodola, seník’ (Lexer II, sl. 1127).

Determinant: bav.-střhn. OJ *Wiltpolt* (StiftsA Lambach Urk. 1431 XII 16 [mom]) v genitivním tvaru. Změna *Wiltpolts-* > *Windpais-* atd. v důsledku připodobnění k MJ *Windpassing* (Gde. Büchlberg) (srov. komentář ❷ [k dokladu 1464]).

Význam: ‘Wiltpoltova stodola/ves u Wiltpoltovy stodoly’.

Literatura: Maurer 1912, s. 46.

Außernbrünst (Markt Röhrnbach)

[kol. 1250] *Prunste* Urb. Passau I, S. 80

1297 *dazt Prūnst* BayHStA Hochstift Passau Urk. 269 (mom)

1333 *In Prunst* Urb. Passau I, S. 656

1370 *ze Prūnst* BayHStA Hochstift Passau Urk. 745 (mom)

1489 *von Prunnst* BayHStA Hochstift Passau Urk. 2498 (mom)

1553 *Nagsten Prinst* Reg. Abteiland, Nr. 389

[konec 16. stol.] *Brinst* Praxl 2001, S. 87

1776 *zu aussern Prinst* matricula / ABP / Hutthurm 011_02, p. 79

1811 *Aussernbrunnst* Daisenberger 1811, S. 9

1831 *Aussernbrünst* Eisenmann/Hohn 1831–32, I, S. 95

Nářeční podoba: [br̥ɪnʃt] (z Röhrnbach)

Fundující apelativum: bav.-střhn. *prunst* (fem., silná dekl.) ‘požár’ (Lexer I, sl. 368), v gen. a dat. vedle tvaru *prunst* i *prünste*.

Doplňující atribut: Adjektivum bav. *außer* ‘vnější’ (BWB I, sl. 788) v dativu. Teprve v novější době (srov. doklad z roku 1776) se v psané podobě začíná užívat doplňující atribut „Außern-“ k upřesnění polohy vzhledem k osadám Mitterbrünst (Gde. Büchlberg) a Niederbrünst (Stadt Hauzenberg); v nářeční podobě zůstal název bez dodatku.

Význam: ‘ves založená na vyždářeném (vypáleném) místě’.

Literatura: Maurer 1912, s. 24 und 36.

Deching (Markt Röhrnbach)

[1140–1160] *Altman de Techingen* Tr. Passau, Nr. 611

[kol. 1185] *Fridricus de Teching* BayHStA Kl. Passau-St. Nikola Lit. 1, fol. 32v❶

[kol. 1250] *Tehtinge* Urb. Passau I, S. 81

[kol. 1250] *Techînge* Urb. Passau I, S. 81

[14. stol.] *Techtinge* Urb. Passau I, S. 81

1454 zw *Teching* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 512 (mom)

1545 *Teching* BayHStA Hochstift Passau Lit. 143, fol. 187v

1608 zu *Deching* ... zu *Dekhing Rornbekher Pfar* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 31

1635 zu *Däching in Rernpökher pfarr* matricula / ABP / Hutthurm 009, p. 330

1831 *Deching, Teching* Eisenmann/Hohn 1831–32, I, S. 261

Komentář: ❶ Nesprávné čtení „Tahing“ v listině Land ob der Enns I, Nr. 240, S. 594.

Nářeční varianty: [dɛçɪn] (z Röhrnbach); „dexén“ (Maurer 1912, s. 50)

Derivační základ: Pravděpodobně slovanské OJ **Těchъ* (ъ označuje velmi krátký vokál *u*) nebo **Těcha* (srov. staročeská OJ *Těch* a *Těcha* [Svoboda 1964, s. 126 a 129]), do němčiny přešlo jako **Těhh(o)*. Méně pravděpodobná je varianta sthn. OJ **Těhho*, tedy zkrácená podoba OJ *Dëgano*, *Dëganhart*, *Dëganolt* atd. (Förstemann 1900, sl. 1406–1408), což by předpokládalo změnu znělosti v důsledku expresivní artikulace již před starohornoněmeckým obdobím (*p* > *d* a *g* > *k*; v rámci tzv. hornoněmeckého posouvání hlásek (hochdeutsche Lautverschiebung) se *d* změnilo > *t* a *k* > *hh*).

Sufix: -ing-, označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem (srov. Bach 1952–56, II/1, § 196 a 206 n.).

Význam: ‘u lidí patřících k osobě jménem Těhh(o)’.

Literatura: Maurer 1912, s. 50.

Ernsting (Markt Röhrnbach)

[kol. 1120] *Heinricus de Ernesungen* [!] Tr. Passau-St. Nikola, Nr. 11

[kol. 1130] *Marchwart de Ernistingen* Tr. Passau-St. Nikola, Nr. 62

[1157–1163] (kop. 13. stol.) *Ernestingen* BayHStA Hochstift Passau Lit. 2, fol. 20v

[kol. 1250] *Ernstinge* Urb. Passau I, S. 81

1412 *Andre von Erensting* BayHStA Hochstift Passau Urk. 1206 (mom)

1419 *zū Ernsting* BayHStA Hochstift Passau Urk. 1317 (mom)

1553 *Ernnsting* Reg. Abteiland, Nr. 389

1666 *zu Ernsting* matricula / ABP / Röhrnbach 001_02, p. 45

Nářeční varianty: [eənsden] (z Röhrnbach); „ěənsdén“ (Maurer 1912, s. 50)

Derivační základ: OJ sthn. *Ěrnust*, stfhn. *Ěrnest* (Förstemann 1900, sl. 484 n.), často se vyskytující v tradičních zápisech pasovského kláštera od pozdního 9. do 13. stol. (Tr. Passau, Nr. 93, 121, 322 atd.).

Sufix: *-ing-*, označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem (srov. Bach 1952–56, II/1, § 196 a 206 n.).

Bedeutung: ‘bei den Leuten des Ěrnust/Ěrnest’.

Význam: ‘u lidí patřících k osobě jménem Ěrnust/Ěrnest’.

Literatura: Maurer 1912, s. 50.

Mitterleinbach (Stadt Waldkirchen)

[kol. 1200] *Wernhardus de Lainpach ... Heinricus et Chūnradus de Lainpach* BayHStA Kl. Passau-St. Nikola Lit. 1, fol. 39 (= Tr. Passau-St. Nikola, Nr. 275) ❶

[1200–1220] *Rudigerus de Leimbach* Tr. Passau, Nr. 1171

[kol. 1250] *tria Leimbach* Urb. Passau I, S. 78

[kol. 1250] *Laimbach* Urb. Passau I, S. 72

[13. stol. konec] *In Laimpach* Urb. Passau I, S. 296

1412 *zw Mitterlainpach* BayHStA Hochstift Passau Urk. 1206 (mom)

1427 *zu Mitterlaynpach* BayHStA Hochstift Passau Urk. 1416 (mom)

1649 *von Mitterlaimbach* matricula / ABP / Waldkirchen 014, p. 3

1677 *zu MitterLaipach* Waltkhürcher Pfarr matricula / ABP / Röhrnbach 009, p. 20

1867 *Mitterleinbach* OV Bayern 1867, Sp. 616

Komentář: ❶ U tvarů bez rozlišujícího atributu připadají v úvahu také osady Oberleinbach (viz tam) a Steinerleinbach (Markt Röhrnbach). Doklad [kol. 1250] *tria Leimbach* odkazuje ke všem třem lokalitám.

Nářeční varianty: [mɪtəlōēbō] (z Waldkirchen); „mitə-luibà“ (Maurer 1912, s. 33)

Základ kompozita: bav.-střhn. *pach* (mask., silná dekl.) ‘potok’ (Lexer I, sl. 108 n.).

Determinant: střhn. *leim* (mask., silná dekl.) ‘hlína, jíl’ (Lexer I, sl. 1867 n.).

Doplňující atribut: střhn. adj. *mitter* ‘prostřední’ (Lexer I, sl. 2190). Tento dodatek se objevuje v písemných dokumentech od počátku 15. stol. a slouží k odlišení od dalších MJ *Oberleinbach* a *Steinerleinbach*.

Význam: ‘ves u vodního toku s bahnitým dnem’.

Literatura: Maurer 1912, s. 33; Bügel 1997, s. 55 n.

Oberleinbach (Stadt Waldkirchen)

[kol. 1200] *Wernhardus de Lainpach ... Heinricus et Chūnradus de Lainpach* BayHStA Kl.

Passau-St. Nikola Lit. 1, fol. 39 (= Tr. Passau-St. Nikola, Nr. 275)❶

[1200–1220] *Rudigerus de Leimbach* Tr. Passau, Nr. 1171

[kol. 1250] *tria Leimbach* Urb. Passau I, S. 78

[kol. 1250] *Laimbach* Urb. Passau I, S. 72

[konec 13. stol.] *In Laimpach* Urb. Passau I, S. 296

1469 *Oberlainpach* Reg. Abteiland, Nr. 358

1580 *zu Obernlainpach* BayHStA Domkapitel Passau Urk. 7418 (mom)

1649 *von Oberlaimbach* matricula / ABP / Waldkirchen 014, p. 3

1867 *Oberleinbach* OV Bayern 1867, Sp. 616

Komentář: ❶ U tvarů bez rozlišujícího atributu připadají v úvahu také osady Mitterleinbach (viz tam) a Steinerleinbach (Markt Röhrnbach). Doklad [kol. 1250] *tria Leimbach* odkazuje ke všem třem lokalitám.

Nářeční varianty: [ōwəlōēbō] (z Waldkirchen); „owə-luibà“ (Maurer 1912, s. 33)

Základ kompozita: bav.-střhn. *pach* (mask., silná dekl.) ‘potok’ (Lexer I, sl. 108 n.).

Determinant: střhn. *leim* (mask., silná dekl.) ‘hlína, jíl’ (Lexer I, sl. 1867 n.).

Doplňující atribut: střhn. adj. *ober* ‘horní’ (Lexer II, Sp. 132 f.). Tento dodatek slouží k odlišení od dalších MJ *Mitter-* a *Steinerleinbach*.

Význam: ‘osada u vodního toku s bahnitým dnem’.

Literatura: Maurer 1912, s. 33; Bügel 1997, s. 57.

Sickling (Stadt Waldkirchen)

1477 *zu Sigkling* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 573 (mom)

1494 *zw Sigkling* BayHStA Hochstift Passau Urk. 2573 (mom)

1510 *zu Sūgkling* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 706 (mom)

1526 *von Sigkhling* BayHStA Hochstift Passau Urk. 3060 (mom)

1530–1531 *von Sickhling* BayHStA Hochstift Passau Lit. 142, fol. 59v

1577 *zu Sigckhling* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 875 (mom)

1603 *zu Siggling* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 952 (mom)

1685 *zu Sickhlin* matricula / ABP / Waldkirchen 001_01, p. 214

1686 *von Sückhling* matricula / ABP / Waldkirchen 001_01, p. 242

1832 *Sickling* Eisenmann/Hohn 1831–32, II, S. 672

Komentář: In Monasterium, Kollaboratives Archiv (<http://monasterium.net/mom/>) jsou doklady z let 1477, 1510, 1577 a 1603 nesprávně přiřazeny k osadě Sickling u Hauzenbergu (okr. Pasov).

Nářeční varianty: [sɪklen] (z Waldkirchen); „siklèn“ (Maurer 1912, s. 52)

Derivační základ: OJ sthn. **Sikkil(o)*, střhn. **Sikkel(e)*, zdobnělina k OJ *Sikko* (Förstemann 1900, sl. 1318), ve tvaru *Sicco* doloženo v tradičních zápisech pasovského kláštera od 10. do 12. stol. (Tr. Passau, Nr. 91, 105, 218).

Sufix: *-ing-*, označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem (srov. Bach 1952–56, II/1, § 196 a 206 n.).

Význam: ‘u lidí patřících k osobě jménem *Sikkil(o)*/*Sikkel(e)*’.

Literatura: Maurer 1912, s. 52; Bügel 1997, s. 88.

Waldkirchen (Stadt Waldkirchen)

1203 *de Walchirchen* Praxl 1972, S. 17 (Faksimile)❶

[1200–1220] *Marquardvs de Waltchierchen ... Wolfholdus de Waltchierchen* Tr. Passau, Nr. 928, 929

[1218–1221] *Tūta de Waltch(irchen)* Tr. Passau, Nr. 1259❷

1234 *in ecclesia nostra in Waltchirchen* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 12 (mom)

1298 *von Waltkirchen* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 49 (mom)

[konec 13. stol.] *in Parrochia Baltchirch(en)* Urb. Passau I, S. 296❸

1306 *Purchardus de Waltchirichen* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 68 (mom)

1341 *pei Waldchirichen* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 156 (mom)

1400 *zu Walldkirichen* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 329 (mom)

[kol. 1400] *Baldkirchen* Praxl 1983, S. 56 (Faksimile)

1450 *zu Waldkirchen* BayHStA Hochstift Passau Urk. 1887 (mom)

1476 *zu Waldkirchn* BayHStA Domkapitel Passau Urk. 7388 (mom)

1526 *zw Waltkyrchen ... zu Waldkyrchen* BayHStA Hochstift Passau Urk. 3060 (mom)

1545 *Walldtkhirchen* BayHStA Hochstift Passau Lit. 143, fol. 187v

1603 *zu Waldt Khürchen* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 952 (mom)

1708 *in PömaZwisl plebis Woltküirchen* matricula / ABP / Hutthurm 010, p. 321

1736 *Waldkirchen* Praxl 1976, S. 106

Komentář: ❶ K identifikaci s osadou Waldkirchen srov. Praxl 1972, s. 18 n. ❷ Nesprávné čtení „Waldechirchen“ u Maurera 1912, s. 50 (Maurer tento doklad datuje do doby „kol. 1200“). ❸ Chybná datace do doby „kol. 1150“ v listině Land ob der Enns I, s. 480 (převzato z Maurer 1912, s. 20).

Nářeční podoby: [wôekhiæxə], [wôek^hiæxə] (ze Solla); „woikiæxə“ (Maurer 1912, s. 50)

Základ kompozita: bav.-sthn. *chirihha* (fem., slabá dekl.) ‘kostel’ (Ahd. Wb. V, sl. 195–198), bav.-střhn. *chirche* ‘kostel’ (Lexer I, sl. 1580 n.) v dat. sg.

Determinant: sthn. *wald* (mask., silná dekl.) ‘les, divočina, pustina’ (Starck/Wells, s. 692), střhn. *walt* ‘les, hvozď; lesnaté pohoří’ (Lexer I, sl. 657).

Význam: ‘ves u kostela stojícího blízko lesa’.

Literatura: Maurer 1912, s. 50; Bügel 1997, s. 98–101; Reitzenstein 2006, s. 294 f.; Janka 2011, s. 101.

Schiefweg (Stadt Waldkirchen)

[1190–1200] *Albertus Scefwegare* Tr. Passau, Nr. 769❶

1256 (opis 13. stol.) *de Schefwege* Urk. Land ob der Enns I, S. 492 Nr. 20 (= BayHStA Hochstift Passau Lit. 4, fol. 27)

1298 *ze Schefweg* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 49 (mom)

1448 *Hënnsel von Scheffing* BayHStA Hochstift Passau Urk. 1858 (mom)❷

1480 *Schefweeg* Bügel 1997, S. 85

1532 *zu Schefweg* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 779 (mom)

1545 *Scheffweg* BayHStA Hochstift Passau Lit. 143, fol. 173v

[kol. 1590] *Schöffweg* Haertel 1984, S. 32

1635 *von Schöfwög plebis Waltkirchen* matricula / ABP / Passau-Ilzstadt 002_02, fol. 60v

1851 *Schifweg* Daisenberger 1851, S. 172

1877 *Schiefweg* OV Bayern 1877, Sp. 714

Komentář: ❶ Heuwieser (Tr. Passau, Nr. 769) chybně připojuje před označení původu *Scefwegare* latinskou předložku „de“. – ❷ Heider (Reg. Abteiland, s. 371) tento doklad přiřazuje (s otazníkem) k Schiefweg.

Nářeční varianty: [šěfe] (ze Schiefweg); „šéfě“ (Maurer 1912, s. 36)

Fundující apelativum: střhn. **schēfwēc* (mask., silná dekl.) ‘Schiffweg’, ve smyslu ‘Weg zu den Schiffen’ (‘cesta vedoucí k lodím’), kompozitum složeno ze střhn. *schēf*, vedlejšího tvaru ke střhn. *schif* ‘lod’ (Lexer II, sl. 729; srov. Schwarz 1950, s. 38), a střhn. *wēc*, -*ges* ‘cesta’ (Lexer III, sl. 719). Od pozdního 16. stol. lze pozorovat hyperkorektní způsob zápisu hlásky *ö*, který měl korigovat domnělou dialektální hláskoslovnou změnu *ö* > *e*. V 19. stol. se psaná podoba toponyma připodobňuje nhn. *Schiff* (1851 *Schifweg*) a nakonec nhn. adjektivu *schief*. Nářeční výslovnost vykazuje dlouhé [ē] jako další, logicky následující stupeň vývoje střhn. krátké samohlásky *ē*.

Význam: ‘ves pojmenovaná podle polohy u cesty vedoucí ke kotvišti lodí, které do Pasova po Dunaji přivážejí sůl’ (srov. Praxl 1998, s. 8).

Komentář: Staré obchodní cesty, které vedly z Čech a Mühlviertelu ke kotvištím lodí převážejících po Dunaji náklady soli, byly označovány jako *Schefwege* ‘lodní cesty’, tedy ‘cesty vedoucí k lodím převážejícím náklad soli po Dunaji’ (srov. Pfeffer 1949, s. 49).

Literatura: Maurer 1912, s. 36; Bügel 1997, s. 85n.; Praxl 1998, s. 8; Janka 2011, s. 106.

Richardsreut (Stadt Waldkirchen)

1298 *ze Rvkersrævt ... von Rvkkersrævt* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 49 (mom)

1308 *Chunrat von Rukkeisreut ... ze Rukkeisreute* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 75 (mom)

1351 *Chunr(at) von Ruckinsraut* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 196 (mom)

1353 *Chunr(at) von Rukkeinsræut* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 199 (mom)

1526 *zu Ruckhasreut* BayHStA Hochstift Passau Urk. 3060 (mom)

1537–1538 *von Rugkhleinsreut* BayHStA Hochstift Passau Lit. 161, fol. 34v

1666 *Rickhensreith ... zu Rickhesreith* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Amtsbücher und Akten 37, fol. 250, 252

1674 *von Rickhersreith* matricula / ABP / Waldkirchen 00101, p. 2

1762 *von Rickersreit* Haertel 1985, S. 244

1832 *Richartsreuth, Rückertsreuth* Eisenmann/Hohn 1831–32, II, S. 433

1877 *Richardsreut* OV Bayern 1877, Sp. 714

Nářeční varianty: [rɪkədsræd] (z Böhmzwiesel); „rikəsráid“ (Maurer 1912, s. 39)

Základ kompozita: střhn. *rūte* (neutr., silná dekl.) ‘vymýcená půda určená k obdělávání’ (Lexer II, sl. 471).

Determinant: V prvním dokladu střhn. OJ **Rüedgēr* < *Ruod(i)gēr* (Förstemann 1900, sl. 898) v genitivu. V dalších dokladech se toto OJ vyskytuje v bav.-střhn. domácí podobě **Rükkī(n)* s expresivním krácením vokálu. V 19. stol. bylo písaři reetymologizováno jako OJ *Richard*.

Význam: ‘Ves vzniklá na vymýcené půdě a nazvaná podle osoby jménem *Rükkī(n)*/založená osobou jménem *Rükkī(n)*’.

Literatura: Maurer 1912, S. 39; Bügel 1997, S. 76 f.

Böhmzwiesel (Stadt Waldkirchen)

1256 (opis 13. stol.) *de Zwisel* Urk. Land ob der Enns I, S. 492 Nr. 20 (= BayHStA Hochstift Passau Lit. 4, fol. 27)

1333 *In Pehemzwise*n Urb. Passau I, S. 657

1374 *ze Pehaim Zwischel* BayHStA Kurbayern Urk. 14978

1472 *Pehaimzwise*l Schröfer 1994, S. 24, 37, 48

1530–1531 *zu BeheimZwisl ... zu Peheim Zwisl ... zu BeheimZwisl* BayHStA Hochstift Passau Lit. 142, fol. 3, 7, 80

1593 *Behamisch Zwißl* Praxl 1965, S. 235

1645 *zu BehambsZwisl* BayHStA Kl. Passau-Niederburg Urk. 1038 (mom)

1649 *von PemZwisel ... von PehamZwißel* matricula / ABP / Waldkirchen 014, p. 3, 7

1678 *uon BöhmZwisel* matricula / ABP / Waldkirchen 00101, p. 90

1679 *zu BemZwisl* matricula / ABP / Waldkirchen 001_01, p. 97

1708 *in PömaZwisl plebis Woltkirchen* matricula / ABP / Hutthurm 010, p. 321

1819 *Böhmzwiesel* Eisenmann 1819–20, I, Sp. 112

Nářeční varianty: [bêntʃwís] (z *Böhmzwiesel*); „bemdswisl“ (Maurer 1912, s. 34)

Fundující apelativum: střhn. *zwisele*, *zwise*l (fem., silná dekl.) ‘vidle, něco vidlicovitého/rozdvojeného’ (Lexer III, sl. 1220n.).

Doplňující atribut: Název území bav.-střhn. *Pēhaim* (neutr., silná dekl.) ‘Čechy’ (Polenz 1961, s. 163; WBÖ II, sl. 806; srov. Schmeller I, sl. 188). Tento doplňující atribut, doložený od 14. stol., slouží bližšímu označení polohy (na cestě do Čech) a odlišení od MJ *Erlauzwiesel* (taktéž Stadt Waldkirchen).

Význam: ‘Ves u rozcestí, kde se od sebe oddělují prachatická větev Zlaté stezky a spojnice s vimperskou větví’.

Literatura: Maurer 1912, s. 34; Bügel 1997, s. 24n.; Janka 2011, s. 106; Kubů/Zavřel 2013, s. 218–219.

Fürholz (obec Grainet)

[1100–1120] *Rödolf Vöreholz* Tr. Passau, Nr. 212❶

[1110–1130] *Rödolf Fureholz* Tr. Passau, Nr. 374❶

[1121–1138] *Rödolfus de Uoriholcin* BayHStA Domkapitel Passau Urk. 3 (mom)

[před r. 1138–1146] *Rödolfus de Vureholze* Tr. Reichenbach, Nr. 12

1256 (opis 13. stol.) *de Vurholz* Urk. Land ob der Enns I, S. 492 Nr. 20 (= BayHStA Hochstift Passau Lit. 4, fol. 27)

1258 *in Vurholze* Urb. Passau I, S. 334

1309 *ze Furholtz* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 83 (mom)

1324 *von Fürholtz... dj mautt datz Furholtz* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 127 (mom)

1423 *ze Fürholtzen* BayHStA Hochstift Passau Urk. 1372 (mom)

1436 *Polako von Fürhollcz* StadtA Passau Urk. 556

1531 *Furholtz ... von dem agkher bej der Saltzstrass* BayHStA Hochstift Passau Lit. 288, fol. 3v

1581 *Füerholtz* BayHStA Hochstift Passau Lit. 150, fol. 44

[konec 16. stol.] *Fürholz* Praxl 2001, S. 87

1639 *de Firholzen* matricula / ABP / Freyung 010, p. 3

1674 *von Firholtz ... zu Fürholtz* matricula / ABP / Waldkirchen 001_01, p. 3, 6

Komentář: ❶ Pravděpodobně sem, srov. doklady [1121–1138] a [před r. 1138–1146].

Nářeční podoba: [fɪɐ̯hoɐ̯ts] (z Grainet)

Fundující apelativum: střhn. *vürholz* (neutr., silná dekl.) ‘podrost, okraj lesa’ (Lexer III, sl. 600).

Význam: ‘ves při okraji lesa’.

Literatur: Janka 2011, s. 106n.

Grainet (obec Grainet)

[kol. 1426–1436] *in dem Gruenäch* StadtA Passau III/1, fol. 11v

1538–1539 *zw Gruenach ... im Gruenach ... zw Gruenat* BayHStA Hochstift Passau Lit. 353, fol. 16, 26v, 27

[kol. 1600] *Grienat* Praxl 1983, S. 58

1603 *Grainath ... Müll im Grainath* BayHStA Hochstift Passau Lit. 355, fol. 52v, 60

1610 *Grainat ... im Grainet* BayHStA Hochstift Passau Lit. 682/XIV, fol. 94, 100

1613 *im Gruenath* Haertel 1990, S. 114

1639 *auß dem Grainat* matricula / ABP / Freyung 010, p. 2

1670 *Ober Graineth Neue Heusßler* Reitzenstein 2006, S. 101

1819 *Graineth (Ober-) ... Graineth (Unter-)* Eisenmann 1819–20, I, Sp. 297

Nářeční podoba: [gr̥œ̃nɛd] (z Grainet)

Derivační základ: střhn. *gruon-, srov. střhn. *grüene* (fem., silná dekl.) ‘místo porostlé zelení’ (Lexer I, sl. 1098) a bav. *Gruen* ‘výhonek, mladý stromek’ (Schmeller I, sl. 1001).

Sufix: Kolektivní sufix střhn. *-āhe*, *-ach*, *-ech* (Lexer I, sl. 17), později *-et* (srov. Schnetz 1952, s. 11). Derivace tímto sufixem možná proběhla ještě před vytvořením místního názvu, tedy v oblasti apelativní. Potom by tedy pojmenování vycházelo ze střhn. apelativa *gruonāhe.

Význam: ‘ves nacházející se na místě, které je nápadné hustým zeleným porostem nebo velkým množstvím nově vysázených stromků’.

Literatura: Reitzenstein 2006, s. 101; Janka 2011, s. 107.

Volary (město Volary) / něm. **Wallern**

1359 (Insert 1359) *Andreas de Wallerii* Libri erectionum I, Nr. 18; Kop. [kol. 1411] *Andreas de Wallar* SOKA Prachatice AM Prachatice II-1, fol. 5

1373 *Johannem plebanum de Wallern* SOKA Prachatice AM Prachatice II-1, fol. 1

1376 *Nicolaus de Waller* SOKA Prachatice AM Prachatice II-1, fol. 1

1396 *in hac villa Waler* CDM XV, Nr. 358

1410 z *Wollar* Kubitschek/Schmidt/Praxl 1972, S. 28

1444 *na Wolari* Urk. Goldenkron, Nr. 198 S. 453

1468 *Volary* Klimesch 1909–12, II, S. 130

1478 *u Voláriech* MJČ IV, s. 602

1493 *gein Walleren ... gen dem Walleren* NA ČGL 491 (mom)

[cca 1510] *Walern villa ... von Walleren ... v Wolarziech ... v Wolarzich* SObA Třeboň, pob.

Český Krumlov Velkostatek Český Krumlov I 7 Gß No. 9/1, fol. 44, 46, 62, 63

[16. stol. 1. pol.] *Opidum Wallern* SObA Třeboň, pob. Český Krumlov Velkostatek Český Krumlov I 7 Gß No. 9/1, fol. 74

1595 *Wolary Miestecžko* SOkA Prachatice AM Prachatice II-3, fol. 33v

1699 *Wollarn* HHSA Wien Handschriften W 996, fol. 17

1710 *Markht Wallern* SOkA Prachatice AM Prachatice II-3, fol. 103

1840 *Wallern (Wolary)* Sommer VIII, S. 364

Nářeční podoby: [wülən], [dwülərɐ] ‘die Wallerer’ (‘obyvatelé Volar’) (z Volar a Mlynářovic); „wülin (zast.)“, „wölin“ (Schwarz 1961, s. 101); [wɔlari] (z Albrechtovic)

Komentář: Nářeční podoby „wülin“ und „wölin“, které uvádí Schwarz 1961, s. 101, nebyly respondentům známy. V rámci našeho výzkumu jsme se také nesetkali hláskoslovnou změnou resp. vytěsněním vokálu *ū* (< *a*) vokálem *ō*, ke kterému údajně docházelo v dialektu užívaném na Volarsku.

Výklad:

1) Volary

České MJ *Volary*, doložené od 15. stol., je přejímkou staršího německého MJ **Wallere(n)*, které se reetymologizací přizpůsobilo českému apellativu *volař*, tedy ‘obchodník s hovězím dobyt看/pasák volů’ (Jungmann V, s. 156; PSJČ VI, s. 1111; srov. také Kubitschek/Schmidt/Praxl 1972, s. 24).

Význam: ‘ves, ve které bydlí volaři’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 130; MJČ IV, s. 602; Schwarz 1961, s. 100n.; Lutterer/Šrámek 1997, s. 282.

2) Wallern

Fundující apellativum: střhn. *wallāre*, *waller* (mask., silná dekl.) ‘poutník, pocestný, tulák’ (Lexer III, sl. 653n.). U dokladů *Wallar*, *Waller* a latinizovaného tvaru *Wallerii* se jedná o nominativ plurál, u tvarů *Walleren* und *Wallern* (doložených poprvé v roce 1373) o dativ plurál, který se nakonec prosadil. Krátký vokál *a* v základním tvaru **Wallere(n)* se v nářeční výslovnosti prodlužuje a mění až ve vysoký vokál *ū*.

Komentář: Etymologický výklad MJ *Wallern* jako „ze den waldæren“ (srov. také Klimesch 1909–12, II, s. 130: „Zu den Bewohnern der Waldgegend“, tedy „U obyvatelů lesnaté krajiny“), který uvádí např. Ernst Schwarz (1961, s. 100n.), je vzhledem k chybějícím dokladům s hláskovou skupinou *-ld-* spíše nepravděpodobný. – Apellativum *wallāre* je doloženo jako přídomek resp. příjmení ministeriálského rodu z oblasti kolem Landau

a. d. Isar: např. ve 12. stol. je zmiňován jeden z jeho příslušníků *Heinricus cognomento Wallere de Richeresdorf* (Helwig 1972, s. 123). Výskyt jména *Waller* v dolnobavorském regionu není ovšem nijak jednoznačným vodítkem pro hypotézy o původu prvních německých osadníků na Volarsku. Rudolf Kubitschek a Valentin Schmidt (1972, s. 24) sice uvádějí, že první kolonizátoři Volar pocházeli z oblasti kolem Pasova a že podle nich (Wallern) byla pojmenována i tato osada na Zlaté stezce - jasné důkazy pro toto tvrzení však chybí. Ani domněnka Rudolfa Kubitschka (1935, s. 135) a Paula Praxla (1955, s. 6), že první obyvatelé Volar přišli z oblasti Rottalu, se nemá o co opřít. Bruno Sitter (1991, s. 11) považuje Andrease zmiňovaného v prvním dokladu místního jména za zakladatele osady, mylně si ovšem vykládá jeho jméno *Andreas de Wallar*: místo původu ('z Wallern') chápe jako příjím ('Andreas Waller').

Význam: 'ves nazvaná podle tuláků/založená tuláky'.

Literatur: Klimesch 1909–12, II, s. 130; Kubitschek 1935, s. 135; Praxl 1955, s. 6; MJČ IV, s. 602; Schwarz 1961, s. 100n.; Kubitschek/Schmidt/Praxl 1972, s. 24; Sitter 1991, s. 11; Lutterer/Šrámek 1997, s. 282.

Blažejovice (obec Zbytiny)/ něm. *Plahetschlag*

1393 (papežská listina) *villa Blasestift* Urk. Goldenkron, Nr. 113 S. 230

1394 (papežská listina) *Villa Blasestift* NA AČKZ ŘC Zl. Koruna 1019 (mom)

1395 *in Villa Blazikstift* NA AČKZ ŘC Zl. Koruna 1024 (mom)

1437 *wsi ... Czerny potok ...* Urk. Goldenkron, Nr. 185 S. 428

1445 *Blazeyowicze ... Playdslag vel Swarzpach* MJČ V, S. 130

1483 *Blazeigiwicze* Urk. Goldenkron, Nachtrag, Nr. 44 S. 621

1600 *ves Czierny potok* MJČ I, S. 96

1654 *Blaschlag* MJČ I, S. 96

1720 (tisk 1726) *Blaheschlag* Müller 1720, Sectio XVII

[kol. 1735] *Pleyetschlag* Praxl 1972, S. 15 (Faksimile)

1797 *Blahetschlag, Plahetschlag* Schaller XIII, S. 198

1848 *Blažejowice ... Plahetschlag* Palacký, S. 323

Nářeční varianty: [blôjɛʃlôʊg] (z Mlynářovic); „Plojšlok“ (MJČ I, s. 96); [blažɛjɪʃɛ] (z Albrechtovic)

Výklad:

1) Blažejovice

Derivační základ: stč. OJ nebo příjmení *Blažej*, 1208–1211 *Blasej* (MJČ I, s. 96), ze jména světce lat. *Blasius* < řec. *Blasios* (srov. Seibicke I, s. 312; Moldanová, s. 32). Tento světec byl od doby pozdního středověku v česko- i německojazyčné oblasti velmi oblíbený, viz také česká příjmení *Blažej*, *Blažek*, *Blažík* atd. (Moldanová 2004, s. 32) a německé *Bla(a)s*, *Bläß*, *Bläsel* atd. (srov. Kohlheim/Kohlheim 2005, s. 137).

Suffix: *-ovici* (nominativ plurál)/*-ovicě* (akuzativ plurál), označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem (srov. Bach 1952–56, II/1, § 196 a 206 n.).

Význam: ‘ves lidí patřících k osobě jménem Blažej’.

2) Plahetschlag

Základ kompozita: pův. střhn. *stift* ‘darování, fundace, založení, stavba’ (Lexer II, sl. 1191), srov. 1393 *Blasestift* atd., později rnhn. tvar ze střhn. *slac* (gen. *slages*) (mask., silná dekl.) ‘mýtina, vymýcené místo v lese’ (Lexer II, sl. 950n.).

Determinant: střhn. OJ (nebo příjmení) *Blasi(us)*, odvozené ze jména světce lat. *Blasius* < řec. *Blasios* (srov. Seibicke I, s. 312). Výchozí tvar **Blases-* nebo (slabá dekl.) **Blasen-* byl v průběhu času silně modifikován až do podoby *Plahet-* užívané v 19. stol. Uplatnila se zde zřejmě kontrakce *-ase-* > *-ai-* (srov. *ay* v 1445 *Playdslag* a nář. [-*q̣jɐ*-]). Vložení dentály *t*, ke kterému došlo i u MJ *Schreinet-*, *Schweinet-* a *Wolletschlag*/čes. *Volovice* ([kol. 1330] *Walerslak*; Schwarz 1961, s. 129), je vzhledem k doloženým nářečním variantám jevem zřejmě výlučně svázaným s psanou podobou názvu. – Roku 1395 je *Plahetschlag* doložen jako *Blazikstift*, tedy s determinujícím členem v podobě českého hypokoristika *Blažík*, a v téže listině je uveden i obyvatel tohoto místa zvaný *Blazyey* (= *Blažej*) - není tedy vyloučeno, že determinant kompozita není odvozen z něm. *Blasi(us)*, ale z čes. *Blažej* (v poněmčené podobě).

Komentář: Na přechodnou dobu se zřejmě v češtině i němčině užívalo MJ odvozené z názvu nedalekého *Černého potoka* (stč. *črný* a *potok*; SČS I, s. 187; V, s. 873n.) resp. něm. *Schwarzbach* (střhn. *swarz* ‘tmavý, černý’ a bav.-střhn. *pach* ‘potok’; Lexer II, sl. 1343n.; I, sl. 108) (srov. 1437 *Czerny potok* a 1445 *Swarzpach*).

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 109; MJČ I, s. 96.

Albrechtovice (obec Záblatí) / něm. **Albrechtschlag**

1456 *Albrechtowicze* Klimesch 1909–12, II, S. 67

1503 *Albrechtowicze ... von Albrechtslag ... Albrechslag* [!] SOA Třeboň pob. Č. Krumlov
Vrchní Úřad II D 7 Gß No. 1, fol. 6, 24, 25v, 31v

[cca 1510] *Albrechtowicze ... Albrechticze ... von Albrechtslag* SOA Třeboň pob. Č. Krumlov
Velkostatek Český Krumlov I 7Gß No. 9/1, fol. 45v, 73, 73v

1595 *Albrechtschlag* Klimesch 1909–12, II, S. 67

1654 *Albrechtowicze* MJČ I, S. 10

1720 (tisk 1726) *Albertschlag* Müller 1720, Sectio XVII

1854 *Albrechtovice (Albrechtice), Albrechtsschlag* MJČ I, S. 10

Nářeční podoby: [ɔlbɛrəʦlôʁg] (z Mlynářovic); [ɔlwɛʦlɔʁg] (z Prachatic); [albrɛxtɔwitsɛ] (z Albrechtovic)

Výklad:

1) Albrechtovice

Derivační základ: Raně novohornoněmecké OJ *Albrecht* (BayHStA Hochstift Passau Urk. 586 [mom] etc.) v těžce podobě převzato do češtiny (srov. Beneš 1998, I, s. 100).

Sufix: *-ovici* (nom. pl.)/*-ovicě* (akk. pl.), označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem.

Komentář: MJ smíšené – k OJ německého původu přejatému do staročeštiny byl připojen sufix *-ovici*. Výskyt MJ tohoto typu je charakteristický pro území na bývalé česko-německé jazykové hranici.

Význam: ‘ves lidí patřících k osobě jménem Albrecht’.

2) Albrechtschlag

Základ kompozita: rnhn. tvar ze střhn. *slac* (gen. *slages*) (mask. silná dekl.) ‘mýtina, vymýcené místo v lese’ (Lexer II, sl. 950n.).

Determinant: rnhn. OJ *Albrecht* (viz výše) v genitivu na *-s*.

Význam: ‘Mýtná osada, pojmenovaná po Albrechtovi/založená Albrechtem’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 67; MJČ I, s. 10.

Libínské Sedlo (býv. **Fefry**) (město Prachatic) / něm. **Pfefferschlag**

1351 *ville in Phefferslag* Praxl 1973, Tafel XXII, Abb. 29 (Faksimile)

1356 *uillis ... Fepferslak* NA KVš 219 (mom)

1449 *Fefry* Klimesch 1909–12, II, S. 108

1504 *Ffeffry* MJČ I, S. 535

[cca 1510] *Feffry villa* SObA Třeboň, pob. Český Krumlov Velkostatek Český Krumlov I 7
Gß No. 9/1, fol. 44

[16. stol. 1. pol.] *Feffri* SObA Třeboň, pob. Český Krumlov Velkostatek Český Krumlov I 7
Gß No. 9/1, fol. 73v

1562 *Fefršlog* MJČ I, S. 535

1578 *zewsy Ffeffru* SOkA Prachatice AM Vimperk II-34, fol. 195

1720 (tisk 1726) *Pfefferschlag* Müller 1720, Sectio XXII

1848 *Fefry ... Pfefferschlag* Palacký, S. 359

Nářeční podoby: [přěfešlô'g] (z Mlynářovic); [řěfri] (z Albrechtovic); „Pfeffašlök“ (MJČ I, s. 535)

Výklad:

1) Libínské Sedlo

Po druhé světové válce bylo starší české MJ *Fefry* nahrazeno názvem *Libínské Sedlo* (podle nedaleké hory Libín); v hovorové češtině se ovšem *Fefry* užívá dodnes.

2) Fefry

Fundující apativum: České MJ *Fefry*, doložené od 15. století, je odvozeno od německého příjmi/příjmení *Pfeffer* (v Čechách od 14. stol.; srov. Schwarz 1957, s. 231). Jedná se o v češtině velmi produktivní oikonymický typ OJ v plurálu.

Význam: ‘ves lidí patřících k osobě s příjímím/příjmením *Fefr*’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 108n. (s nepřesvědčivým odvozením od OJ „Fefer“); MJČ I, s. 535.

3) Pfefferschlag

Základ kompozita: střhn. *slac* (gen. *slages*) (mask. silná dekl.) ‘mýtina, vymýcené místo v lese’ (Lexer II, sl. 950n.).

Determinant: Příjmi nebo příjmení *Pfeffer* (Schwarz 1957, s. 231), pravděpodobně v genitivu na -(e)s.

Význam: ‘ves vzniklá na vymýcené půdě založená osobou jménem *Pfeffer* resp. nazvaná podle této osoby’.

Literatura: MJČ I, s. 535; Schwarz 1961, s. 129n. (k základu -schlag v Čechách a na Moravě).

Prachatice (město Prachatice) / něm. **Prachatitz**

1262 *Prahatic novum forum* MJČ III, S. 453

1263 *in Prachatitz* NA AČKZ ŘC Zl. Koruna 993 (mom)

1278 (kop. 14. stol.) *versus Prachadiczz* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Amtsbücher und Akten 1, fol. 52v

1285 *in Prachatiz* NA KVš 92 (mom)

1292 *gegen Prachaditz* BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 45 (mom)

1356 *opidum Prachaticz* NA KVš 219 (mom)

1388 *ciuitas Prachaticz* NA KVš 269 (mom)

1444 *na Prachaticze* Urk. Goldenkron, Nr. 198 S. 452

1489 *k Prachaticuom* MJČ III, S. 453

1493 *der Stat zw Prachatits* NA ČGL 491 (mom)

[cca 1510] *w Prachaticziech* SObA Třeboň, pob. Český Krumlov Velkostatek Český Krumlov I 7 Gß No. 9/1, fol. 43v

1699 *Stadt Prachatitz* HHSA Wien Handschriften W 996, fol. 17

1790 *Prachatitz, Prachatice* Schaller III, S. 131

Nářeční podoby: [praxatʲitsɐ] (z Albrechtovic); [braxɛdʲits] (z Mlynářovic)

Derivační základ: stč. OJ **Prachata* (srov. příjmení *Prachata*; MJČ III, s. 453).

Suffix: -*ici* (nom. pl.)/-*icě* (akk. pl.), označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem.

Význam: ‘trhová ves pojmenovaná podle (Starých) Prachatic (viz tam)’.

Komentář: Dnešní město Prachatice bylo založeno ve druhé polovině 13. století jako „nový trh“ (srov. 1262 *novum forum*) vyšehradskou kapitulou v souvislosti s rostoucím významem obchodu se solí; nahradila starší celní a tržní místo Staré Prachatice (srov. Praxl 1973, s. 210n. a 218n.).

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 111 (s nepřesvědčivým odvozením od něm. OJ „Bracht, Brecht nebo Perchto“); MJČ III, s. 453 ; Lutterer/Šrámek 1997, s. 213.

Staré Prachatice (město Prachatice) / něm. **Alt-Prachatitz**

1130 (opis 12. stol.) *vię Prachaticih* CB I, Nr. 111 S. 112 f.

[pol. 12. stol.] (falzum k [kol. 1088]) *Pragaticih via*, [konec 12. stol.] (falzum k [kol. 1088])
Prahaticih via CB I, Nr. 387 S. 386

1222 *Prahaticih via* NA KVš 13 (mom)

1229 (opis konec 14. stol.) *de Zdenicz apud Pragadicz* (druhá kop. konec 14. stol.) *Sdenicz apud Prachaticz* CB II, Nr. 329, S. 335

1233 (papežská listina) *in Prahatic* CB III, Nr. 40 S. 39

[1230–1253] (opis 14. stol.) *in via Prahhatitz ... in Prahaticz* CB IV/1, Nr. 268 S. 460

1370 *Antiquum Prachaticz* Klimesch 1909–12, II, S. 111

1504 *Stare Prachaticze* Klimesch 1909–12, II, S. 111

1654 *Stary Prachaticze* MJČ III, S. 453

1720 (tisk 1726) *Alt Prachaticz* Müller 1720, S. ectio XVII

Nářeční varianty: [starīpraxatʲitʲɕ] (z Albrechtovic); „v Starých Prachaticích, do Starejch Prachatic“ (MJČ III, s. 453)

Derivační základ: stč. OJ **Prachata* (srov. příjmení *Prachata*; MJČ III, S. 453).

Sufix: *-ici* (nom. pl.)/*-icě* (akk. pl.), označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem.

Doplňcí atribut č. *starý* (PSJČ V, s. 696–699).

Význam: ‘(ve vztahu k později založené trhové vsi Prachatice starší) ves lidí patřících k osobě jménem Prachata’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 111 (s nepřesvědčivým odvozením od něm. OJ „Bracht, Brecht nebo Perchto“); MJČ III, s. 453.

Ostrov (město Prachatic) / něm. **Wostrow**

1370 *Ostrow* Klimesch 1909–12, II, S. 135

1469 *Ostrow* Klimesch 1909–12, II, S. 135

1589 *w Ostrowie* MJČ III, S. 299

1654 *Wostrow* MJČ III, S. 299

1720 (tisk 1726) *Mostrum* Müller 1720, S. ectio XVII

1790 *bey Wostrow* Schaller III, S. 138

1840 *Wostrow, auch Mustrum genannt* Sommer VIII, S. 363

Nářeční varianty: [wɔstɔf] (z Vlachova Březí); „Vostrov, ve Vostrově, do Vostrova“ (MJČ III, s. 299)

Fundující apelativum: stč. apelativum *ostrov* (SČS IV, s. 701n.) .

Komentář: Nářeční proteze, tedy předsunutí konsonantu v před vokál *o* na začátku slova (zde „Vostrov“), se projevuje i ve tvaru přejatém do němčiny: *Wostrow*.

Význam: ‘ves ležící u zalesněného kulatého kopce zvaného Ostrov’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 135n.; MJČ III, s. 299.

Běleč (obec Těšovice) / něm. **Bieltsch**

1362 *Nycolaum de Bylcz* Vyšší Brod OCist 1362 IX 29 (mom)

1375 *Nicholaum de Bielcz* Vyšší Brod OCist 1375 IV 25 (mom)

1387 *in villa Byelczy ... Mixo de Byelcze* MJČ I, S. 48

1387 *Joh(ann)es de Byelcze filius Nycolay* Vyšší Brod OCist 1387 XII 15 (mom)

1654 *Bielecz* MJČ I, S. 48

1720 (tisk 1726) *Bieletsch* Müller 1720, Sectio XVII

1790 *Bieltz, Bělež, Bělec* Schaller III, S. 131

1840 *Bieltsch (Bielč)* Sommer VIII, S. 363

Nářeční podoba: [(ta) bjɛltʃ] (z Vlachova Březí)

Derivační základ: stč. OJ *Bělec* (MJČ I, s. 49).

Suffix: -j-, označuje vlastnictví.

Význam: ‘majetek osoby jménem Bělec’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 68; MJČ I, s. 49.

Vitějovice (obec Vitějovice) / něm. **Witjeitz**

1283 *Vietiovvicz villam* MJČ IV, S. 558

1298 *Bruno de Witeyowicz* MJČ IV, S. 558

1315 *Raczkonem et Przibichonem fratres de Wyczeyowicz ... de Wiczeiowicz* Urk. Goldenkron, Nr. 24 S. 60

1317 *Pribycus de Wityeuycz ... in Wityeieucz* Vyšší Brod OCist 1317 II 27 (mom) ❶

1317 *de Wythieyouicz ... Przibiconi de Withieyouicz* Vyšší Brod OCist 1317 IX 2 (mom)

1355 *a villa Wyethieyowicz* RB VI, Nr. 37 S. 26

1364 *Wyteiwowicz ... Wyteiwowicz* MJČ IV, S. 559

1654 *Witiegicze* MJČ IV, S. 559

1720 (tisk 1726) *Widjegitz* Müller 1720, Sectio XVII

1790 *Wititz, Witěgice* Schaller III, S. 96

1840 *Witiegitz* Sommer VIII, S. 397

Komentář: ❶ Nesprávné čtení „Wityeiuicz“ v listině z Vyššího Brodu Urk. Hohenfurt, Nr. 63.

Nářeční varianty: [wiʔɛjtʃɛ] (z Netolic); „Vitějice, ve Vitějicích, do Vitějic“ (MJČ IV, s. 558)

Derivační základ: stč. OJ *Vitěj* (MJČ IV, s. 559).

Suffix: *-ovici* (nom. pl.)/*-ovicě* (akk. pl.), označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem.

Význam: ‘ves lidí patřících k osobě jménem Vitěj’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 133 f.; MJČ IV, s. 559.

Hracholusky (obec Hracholusky) / něm. **Hracholusk**

1334 *Hracholusky* MJČ I, S. 761

1334 *villis ... Hracholusky ...* MJČ IV, S. 834

1379 *villa Hracholusk* MJČ I, S. 761

1720 (tisk 1726) *Hracholuscht* Müller 1720, Sectio XVII

1790 *Hracholusk* Schaller III, S. 96

Nářeční varianty: [hraxɔlʊska] (starší), [hraxɔlʊskj] (mladší), [w hraxɔlʊskāx] (z Mičovic); „Hracholuska, v Hracholuskách, do Hracholusk“ (MJČ I, s. 761)

Fundující apelativum: kompozitum ze stč. apelativa *hrách* (SČS II, s. 484) a stč. slovesného kmene *luskati/lúskati* (SČS II, s. 292) jako obyvatelské jméno v plurálu *Hracholusky* (akk. pl.) s významem ‘luskač hrachu’.

Význam: ‘ves luskačů hrachu’ (posměšné jméno).

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 86; MJČ I, s. 761.

Netolice (město Netolice) / něm. **Nettolitz**

[12. stol.] (kronika k r. 981) *urbes ... terminales ... Netholici* (varianty: *Netolici*, *Notolici*, *Notholici*) MJČ III, s. 216

[12. stol.] (kronika k r. 1105) *ad Netolic* (varianty: *Netolicz*, *Netholic*) MJČ III, s. 216

[konec 12. stol.] (falzum k 1167) *Nemoy de Netolic* CB I, Nr. 399 S. 412

1222 (kop. 14. stol.) *Bohusie castellanus de Netolich* CB II, Nr. 234 S. 225

1233 *in prov. Natolic* MJČ IV, S. 216

1251 *aput Netholiz* NA ŘM 978 (mom)

1263 *civitatis Notalicz* MJČ III, S. 216

1281 *Notaliz* NA AČKZ ŘC Zl. Koruna 995 (mom)

1311 *inter Notoliz et Qualeschin* Urk. Goldenkron, Nr. 21 S. 53

1317 *in Netolicz* Vyšší Brod OCist 1317 II 27 (mom)

1384 *Jaclinus de Notholicz* SOKA České Budějovice inv. č. 562 sign. D 4, fol. 4

1400 *in Notelicz* NA AČKZ ŘC Zl. Koruna 1027 (mom)

1412 *Jáklinus de Nethlicz* SOKA České Budějovice inv. č. 1087 sign. D 3, S. 5

1425 z*Netolicz* SOkA České Budějovice list. inv. č. 93 sign. II/24

1513 *miesteczko Netolicze* Urk. Goldenkron, Nr. 253 S. 577

1555 (kop. 1709) w *Miestie nassem Nettołyczich* SObA Třeboň Velkostatek Orлік 75 (mom)

1649 *Herrschaften Nettolitz ...* SObA Třeboň CR 738 (mom)

1840 *Nettolitz (Netolice)* Sommer VIII, S. 380

Nářeční varianty: [nɛtɔlʲɪtɕɐ], [w nɛtɔlʲɪtɕɪx] (z Netolic); „v Netolicích, do Netolic“ (MJČ III, s. 216)

Derivační základ: stč. OJ **Netol(a)* (MJČ III, s. 216).

Suffix: *-ici* (nom. pl.)/*-icě* (akk. pl.), označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem.

Význam: ‘ves lidí patřících k osobě jménem Netol(a)’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 105 (s nepřesvědčivým odvozením od něm. OJ „Notal nebo Nodel“); MJČ III, s. 216; Lutterer/Šrámek 1997, s. 184.

Lužice (obec Lužice) / něm. **Luschitz**

[1281 nebo později] (kop.) *Merica vel Heyde* Urk. Goldenkron, s. 22, pozn.

1483 *Villae ... Luzicze* Urk. Goldenkron, dodatek, č. 44 s. 621n.

1513 *Luzicze* Urk. Goldenkron, č. 253 s. 577

1654 *Lužicze* MJČ II, s. 700

1720 (tisk 1726) *Hayd Müller* 1720, Sectio XVII

1790 *Luschitz* Schaller III, s. 114

1840 *Luschitz (Lužice), auch Hayd* Sommer VIII, s. 384

Nářeční varianty: [lʊʒʲɪtɕɐ], [w lʊʒʲɪtɕɪx] (z Lužic); „v Lužicích, do Lužic“ (MJČ II, s. 700)

Derivační základ: stč. *lúžě* ‘louže’ (MJČ II, s. 701).

Suffix: *-ici* (nom. pl.)/*-icě* (akk. pl.), označuje příslušnost skupiny osob k bydlišti. Soudě podle nářeční podoby v plurálu nebyl název utvořen derivací pomocí singulárového suffixu typického pro tvorbu toponym *-ica* > *-icě* (tak v MJČ II, s. 701).

Význam: ‘ves lidí žijících na bažinatém místě’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 82n.; MJČ II, s. 701.

Chvalovice (obec Chvalovice) / něm. **Kollowitz**

[1281 nebo později] (opis) *Chwalwic(z)* Urk. Goldenkron, S. 22, Anm.

1395 in *Chwalowicz* NA AČKZ ŘC Zl. Koruna 1024 (mom)

1405 in *Chwalouicz* Urk. Goldenkron, Nr. 144 S. 342

1483 *Villae ... Chwalowicze* Urk. Goldenkron, Nachtrag, Nr. 44 S. 622

1720 (tisk 1726) *Kolowitz* Müller 1720, Sectio XXIII

1854 *Chvalovice*, *Kollowic* MJČ II, S. 75

Nářeční varianty: [xwālōjt̥sɛ], [wɛ xwālōjt̥s̥ix] (z Chvalovic a Lužic)

Derivační základ: stč. OJ *Chval* (MJČ II, s. 75).

Suffix: -ovici (nom. pl.)/-ovicě (akk. pl.), označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem.

Význam: ‘ves lidí patřících k osobě jménem Chval’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 92; MJČ II, s. 75.

Dobčice (obec Zábोří) / něm. **Dobschitz**

1292 *villas ... Dubshicz ...* KAVB list. 1292 VII 03 (mom) (= Urk. Hohenfurt, Nr. 45)

[kol. 1520] *villa Dobschicz* MJČ I, S. 394

1530 *Dolbczicz* [!] MJČ I, S. 394

1720 (tisk 1726) *Daupschitz* Müller 1720, Sectio XXIII

1789 *Dobschitz* Schaller XIII, S. 170

1854 *Dobšice ... Dobschitz* MJČ I, S. 394

Nářeční varianty: [dɔp̥ʂ̥it̥sɛ], [w dɔp̥ʂ̥it̥s̥ix] (z Lužice); [doup̥ʂ̥it̥s] (něm. varianta ze strýčického jazykového ostrůvku)

Derivační základ: stč. OJ *Dobec* (srov. 1380 *a Dobczone* [MJČ I, s. 394]) nebo stč. OJ **Dobek* (srov. MJČ V, s. 156).

Suffix: -ici (nom. pl.)/-icě (akk. pl.), označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem.

Význam: ‘ves čeledi (lidí) patřících k osobě jménem Dobec/Dobek’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 10; MJČ I, s. 394.

Zábоří (obec Zábоří) / něm. **Saborsch**

1263 *possessionem ... quam wlgus Zabore apellat* KAVB list. 1263 III 29 (mom) (= Urk. Budweis, Nr. 4; Urk. Hohenfurt, Nr. 14)

1273 *villarum ... Zaborsi* KAVB list. 1273 I 25 (mom) (= Urk. Hohenfurt, Nr. 21)

1384 *Nicol(aus) de Zabors* SOkA České Budějovice inv. č. 562 sign. D 4, fol. 4

1385 *Nicolaus de Zaborz* SOkA České Budějovice inv. č. 563 sign. D 5, fol. 2

1485 *diediny k Zaborzi* KAVB list. 1485 IV 07 (mom) (= Urk. Hohenfurt, Nr. 281, S. 352)

1720 (tisk 1726) *Saborž* Müller 1720, Sectio XXIII

1789 *Sabors, Zaboř* Schaller XIII, S. 170

1848 *Záboří ... (Saboř)* Palacký, S. 317

Nářeční podoba: [zābɔřĩ] (ze Záboří); [sô^ubəʃ] (něm. varianta ze strýčického jazykového ostrůvku)

Fundující apelativum: stč. **zábořie* ‘území ležící za (borovicovým) lesem’, odvozeno od stč. apelativa *bor* ‘(borovicový) les’ (SČS I, s. 85).

Význam: ‘ves ležící za (borovicovým) lesem’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 46; MJČ IV, s. 685.

Čakov (obec Čakov) / něm. **Groß-Čekau**

1262 *Schecow tres ille uille* KAVB list. 1262 VI 04 (mom) (= Urk. Hohenfurt, Nr. 13)

1339 *Jenchino de Czczow ... Jenchino de Czczaw* RB IV, Nr. 694

1347 *Johannis de Czekow* StiftsA Schlägl Urk. 1347 IX 08 (mom)

1349 *Jesconis de Zcekaw ... Jescone de Zcekow* Urk. Goldenkron, Nr. 57 S. 112

1376 *Wilh. de Czekau* MJČ I, S. 295

1379 *Czakow ad castrum Podiehus* MJČ I, S. 295

1415 *in Czachow* MJČ I, S. 295

1459 *w Czakowie* SOkA České Budějovice list. inv. č. 106 sign. II/37

1612 *Cziakow* MJČ I, S. 295

1720 (tisk 1726) *Gros Cžekau* Müller 1720, Sectio XXIII

1789 *Groß Čekau* Schaller XIII, S. 199

1841 *Groß-Čekau (Čakow)* Sommer IX, S. 268

Nářeční varianty: [tʃakɔf] (z Čakova); [tʃɛkɔ] (něm. varianta ze strýčického jazykového ostrůvku); „v Čakově, do Čakova“ (MJČ I, s. 295)

Derivační základ: stč. OJ *Čak* (srov. 1254 *Chak* [MJČ I, s. 295]) resp. **Ček*.

Sufix: posesivní sufix -ov-.

Komentář: Kolísání mezi -e- (*Schecow*) a -a- (*Czakow*) i u slovesa, které je základem OJ: stč. *čekati* vs. *čakati*. Nápadné je, že v češtině převážila varianta s -a- (srov. nář. [tʃakɔf]), zatímco v němčině s -e- (srov. nář. [tʃɛkɔ])

Význam: ‘Majetek osoby jménem Čak/Ček’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 7; MJČ I, s. 295.

Dubné (obec Dubné) / něm. **Duben**

1263 *Zvzlab de Dvdem* KAVB list. 1263 III 29 (mom)❶ (= Urk. Budweis, Nr. 4; Urk. Hohenfurt, Nr. 14)

1354 *Wyssemir de Dubneho* MJČ I, S. 489

[1352–1369] *Dubna* MJČ I, S. 489

1381 *in Dubnem* MJČ I, S. 489

[1384–1385] *Dubnow* MJČ I, S. 489

1390 *Beneschius de Dubna ... in Dubna* SOA Třeboň Cizí statky Třeboň 223 (mom)

1414 *in villa Duben* MJČ I, S. 489

1483 *in Dubne* MJČ I, S. 489

1489 *w Dubnem ... od Dubneho* SOkA České Budějovice list. inv. č. 124 sign. II/55

1627 *na Ržimowě a Důbnem* NA KČH 715 (mom)

1789 *Duben, Dubneg* Schaller XIII, S. 24

1841 *Duben (Dubny)* Sommer IX, S. 28

1848 *Dubné ... Duben* Palacký, S. 301

Komentář: ❶ Variantu *Dvdem* lze přiřadit k toponymu *Dubné* pouze za předpokladu, že se jedná o chybný zápis (asi místo **Duben*).

Nářeční varianty: [dubnī], [dubneĭ] (z Dubného); „to Dubný i ten Dubnej, v Dubným, do Dubného“ (MJČ I, s. 295); [dům] (něm. varianta ze strýčického jazykového ostrůvku)

Fundující apativum: stč. adj. *dubný* ‘dubový’ k subst. *dub* (SČS I, s. 351) ve všech třech rodech: mask. *dubný* (např. *les*), fem. *dubná* (*ves*), neutr. *dubné* (*místo*).

Význam: ‘ves u dubového lesa/v dubovém lese’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 11; MJČ I, s. 489.

Branišov (obec Branišov) / něm. **Branischen**

1391 (kop. 17. stol.) *Branischow* MVDB 27, S. 332

1418 *in Wranyssowie* MJČ I, S. 163

1438 *de Branyssow* SOkA České Budějovice inv. č. 1087 sign. D 3, str. 40

1473 *w Branissowie dnuor* MJČ I, S. 163

1543 *w Braniczowie ... w Branissowie* MJČ I, S. 163

1579 *v Branissowa* SOkA České Budějovice list. inv. č. 136 sign. II/67

1582 *we wsy Branissowie* SOkA České Budějovice list. inv. č. 137 sign. II/68

1720 (tisk 1726) *Branischen* Müller 1720, Sectio XXIII

1789 *Branischen, Branssow* Schaller XIII, S. 25

1848 *Branišow ... Branischen* Palacký, S. 301

Nářeční varianty: [branʃɔf] (z Branišova); „Branšov, v Branšově“ (MJČ I, s. 163); [brāņiʃŋ] (něm. varianta ze strýčického jazykového ostrůvku)

Derivační základ: stč. OJ *Braniš* (srov. 1087 *Branis* [MJČ I, s. 164]).

Suffix: posesivní sufix -ov-.

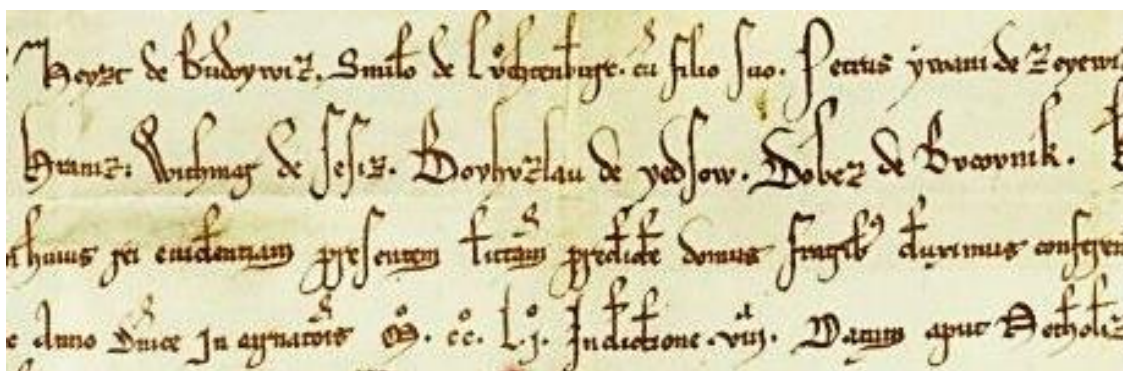
Komentář: Německé MJ *Branischen* odvozené z českého jména se díky koncovce -en řadí k velmi produktivnímu typu něm. toponym (srov. rovněž něm. *Baschten* a *Zawraten* k českým MJ *Holubovská Bašta* a *Závraty*).

Význam: ‘majetek osoby jménem Braniš’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 4; MJČ I, s. 163.

České Budějovice (město České Budějovice) / něm. **Budweis**

Obr. 3: Výřez z listiny z roku 1251 s první písemnou zmínkou Českých Budějovic (*Zeyzt de Budoywiz*; řádek 1) a Netolicemi jako místem vydání listiny (*Netholiz*; řádek 4)

Zdroj: Národní archiv Praha Maltézští rytíři – české velkopřevorství 978

[<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/RM/978/charter>]

1251 *Zeyzt de Budoywiz* NA RM 978 (mom) (= Urk. Budweis, Nr. 1)

1263 *Scech de Budwog ... in Budwog* KAVB list. 1263 III 29 (mom) (= Urk. Budweis, Nr. 4; Urk. Hohenfurt, Nr. 14)

1265 (Insert 1507) *vbi noua ciuitas est edificanda circa Buduoyz* Urk. Budweis, Nr. 6

1265 *apud Bvdewins* StiftsA Melk Urk. 1265 VII 11 (mom)

- 1268 *Checho de Budiwogevich* NA AČKZ ŘC Zl. Koruna 994 (mom)
- 1270 *Scheschoni de Bvdwois* StiftsA Zwettl Urk. 1270 V 22 (mom)
- 1289 *in Budieuogowich* MJČ I, S. 224
- 1292 *circa Ciuitatem ... Budiwoyz* KAVB list. 1292 VII 03 (mom)
- 1297 *in Budwes* Urk. Budweis, Nr. 23
- 1331 *de Budyewois* SOkA České Budějovice list. inv. č. 3 sign. I/3
- 1335 *ciuitati Budyowicz ... ciuitatis Budweys* Urk. Budweis, Nr. 46
- 1341 *in Wudowois* Urk. Budweis, Nr. 64
- 1348 *czu dem Budiwoys* SOkA České Budějovice list. inv. č. 73 sign. II/4
- 1348 *civitas Budwicz* MJČ I, S. 224
- 1351 *in Budwoys ... in Budweis* NA KČH 267 (mom)
- 1361 *ze Pudweis* NA AČK 797 (mom)
- 1381 *Buduwitz* StiftsA Klosterneuburg Urk. 1381 XII 03/II (mom)
- 1385 *die Stat zum Budweyns* Urk. Wenzel, Nr. 48, S. 68 f. (mom)
- 1405 *der Stat czum Budweis* SOkA České Budějovice list. inv. č. 86 sign. II/17
- 1407 *de Budyegiowicz* MJČ I, S. 224
- 1417 *die Stat zum Wudweis ... der Stat zum Wudweis* NA AČK 1467 (mom)
- 1423 *wBudieyowiczich* SOkA České Budějovice list. inv. č. 91 sign. II/22
- 1425 *Miesta Czeskich Budiegowicz ... Budweis* SOkA České Budějovice list. inv. č. 93 sign. II/24
- 1429 *na Budyeyowiczich Czeskich ... w Budieyowiczich Czeskich ... proty Miestu Budyeyowiczskemu* SOkA České Budějovice list. inv. č. 97 sign. II/28
- 1440 *zu dem Behaymischen Budweys* StiftsA Lambach Urk. 1440 V 06 (mom)
- 1453 *k Budiegiowiczom* KAVB list. 1453 VIII 24 (mom)
- 1471 *w Czeskich Budiegiowiczich* NA ČGL 366 (mom)
- 1481 *vom Budweis ... zw pehamischn Budweis* SOkA České Budějovice list. inv. č. 119 sign. II/50
- 1491 *von dem Pehaimischen Budweys* Maribor, Pokrajinski arhiv Zbirka listin 226 (mom)
- 1495 *zum Wudbeis StadtA* Zwettl Urk. 36 (mom)
- 1591 *der Khönigelichen Statt Behaimbischen Budtweiß* SOkA České Budějovice list. inv. č. 540 sign. IV/16
- 1648 *Königliche Berg Stadt Böhemischen Budtweiß* SOkA České Budějovice list. inv. č. 58 sign. I/58

1661 *Obecz Kralowskeho a Swobodneho Miesta Horniho Budiegowicz Czeskych ... w ... Kralowskem Miestie Hornim Budiegowicz* [!] *Czeskych* SOkA České Budějovice list. inv. č. 655 sign. IV/131

1717 *befreÿte Berg-Stadt Böhmisch Budweis* SOkA České Budějovice list. inv. č. 62 sign. I/62

1789 *Böhmisch=Budweis ... Český Buděgowice* Schaller XIII, S. 6

1848 *Budějowice ... Budweis* Palacký, S. 301

Nářeční varianty: [bʊd'ej̥t̥sɛ], [w bʊd'ej̥t̥s̥iχ] (z Branišova); „Budějice, do Budějic“ (MJČ I, s. 224); [bûdwâes] (z Budějovic)

Výklad:

1) České Budějovice

Derivační základ: stč. OJ *Budivoj* (srov. [kol. 1120] *Budivoy* [MJČ I, s. 224], 1259 *Bvdwoy de Krvmbenowe* [KAVB list. 1259 VI 01 (mom)], 1262 *Budewoy ... Bvdewoy* [KAVB list. 1262 VI 04 (mom)]).

Sufix: -ovici (nom. pl.)/-ovicě (akk. pl.), označuje příslušnost skupiny osob k osobě pojmenované fundujícím antroponymem.

Doplňující atribut: Od 15. stol. je doloženo spojení s adj. *český* (srov. 1425 *Miesta Czieskich Budiegowicz*), který slouží k odlišení od *Moravských Budějovic*.

Význam: ‘ves lidí patřících k osobě jménem Budivoj’.

2) Budweis

Derivační základ: Stč. OJ *Budivoj* bylo v podobě **Budewoi/*Budewai* a **Budewein* – asimilace k něm. OJ na -wein (*Goswein, Leutwein* atd.) – přejato do němčiny.

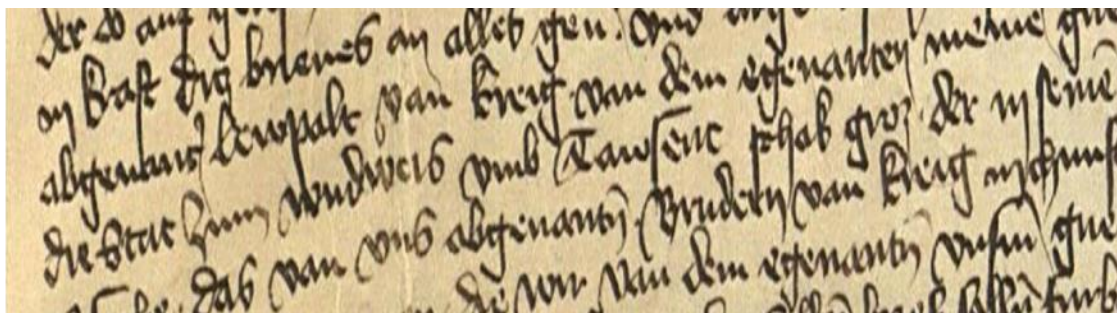
Derivační morfém: genetivní koncovka střhn. -(e)s. Připojením k OJ **Budewein* resp. **Budewoi/*Budewai* vznikne genetivní MJ **Budewei(n)s* resp. **Budewois/ *Budewais* (srov. 1265 *Bvdewins* resp. 1270 *Bvdwois*), tedy česko-německé smíšené jméno.

Doplňující atribut: Od 15. stol. je doloženo ve spojení s rnhn. adjektivem *behaimisch* ‘český’ (Schmeller I, sl. 188n.) (srov. 1440 *zu dem Behaymischen Budweys*), které slouží k odlišení od *Mährisch Budwitz* (1633 *Budweiss* [Hosák/Šrámek I, s. 128]).

Význam: ‘ves osoby jménem Budwei(n)’.

Literatura: Klimesch 1909–12, II, s. 5; MJČ I, s. 224n.; Lutterer/Šrámek 1997, s. 67.

Obr. 4: Výřez z listiny z roku 1417 se zmínkou o Českých Budějovicích jako *die Stat zum Wudweis*

Zdroj: Národní archiv Praha Archiv České koruny 1467

[http://images.monasterium.net/img/CZ-NA-I/ACK/NA-ACK_14161031_01467_r.jpg]

Původ jmen

Pro zkoumaný korpus jmen lze na základě jazykově-etnického původu jednotlivých MJ rozlišit následující čtyři vrstvy:

1) keltská vrstva

Keltského původu je hydronymum *Ilz* (levý přítok Dunaje), 1010 *Ilzisa*, 1092 *Ilzes* (srov. heslo *Ilzstadt*), odvozené z kelt. **El(i)tisā*⁵. U hydronym se obecně vychází z toho, že pojmenování vzniklo v oblasti dolního toku či ústí – v tomto případě tedy v Pasově nebo jeho okolí. Název *Ilz* byl přenesen na osadu ležící při ústí řeky *Ilz* do *Dunaje* a užíval se po staletí – v dialektu dodnes (srov. nářeční tvar [ɛ̃ɪʃ]) – paralelně s MJ *Ilzstadt*.

2) románská vrstva

Z lat. MJ *Batavis* pochází název města *Passau* (viz heslo k městu *Pasov*). Lze se domnívat, že ho užívali již germánští obyvatelé této lokality v době před bavorským osídlením. Do staré bavorštiny musel být přejat – ať už mluvčími jednoho z germánských jazyků, mluvčími lidové latiny nebo nějakého raného románského jazyka – ještě před hornoněmeckým hláskovým posouváním, protože intervokálníka dentála se ještě vyvinula v dvojistou frikativu *ʒʒ* (srov. 754 *Bazzauua*); tato hlásková změna se datuje do 6. století (srov. Braune/Reifenstein 2004, § 87 pozn. 6). U posunu konsonanty *b* na začátku slova > *p* ([764–788] (kop. 9.

⁵ Einen Überblick über das keltische Namengut Bayerns gibt Albrecht Greule in Greule 2010.

stol.) *Pazauuuu*) se jedná o změnu proběhnoucí ve staré bavorštině na konci 8. století (srov. Reiffenstein 2003, s. 2897).

3) německá (bavorská) vrstva

Z této vrstvy pochází velká většina toponym v oblasti východního Bavorska a bývalého německojazyčného území Čech, která lze podle uplatněného slovotvorného principu rozdělit do tří velkých skupin: (1) jména jednoduchá (simplicia) jako *Berg*, *Reut(h)*, *Schlag* atd., (2) jména složená (kompozita) se základem *-bach*, *-dorf*, *-kirchen* atd. a konečně (3) jména odvozená (deriváty), např. MJ vytvořená pomocí sufixu *-ing-*, která na rozdíl od řady toponym s touto příponou ze starších sídelních oblastí nepatří do vrstvy germánské (tzn. před-německé či před-bavorské). Do této německé (bavorské) vrstvy patří i tzv. slovansko-německá smíšená jména, která vznikla ve staré bavorštině a u nichž se uplatnila slovanská OJ buď v kompozitech jako determinant základu německého původu nebo jako derivační základ, ke kterému byl připojen německý sufix. V našem korpusu jsou tato smíšená jména zastoupena příkladem pouze pravděpodobným, ne zcela jistě doloženým: MJ *Deching*, [1140–1160] *Techingen* (viz heslo k tomuto jménu). Další jméno tohoto typu se ovšem vyskytuje nedaleko Zlaté stezky, a sice *Gosting*, 1285 doloženo jako *Gozting* (BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 43 [mom]), odvozené od slovanského OJ **Gost-* přejatého do bavorštiny, srov. stč. *Gosc* a *Hosta* (MJČ I, s. 726, 720).

4) slovanská (česká) vrstva

Tato vrstva je v našem korpusu zastoupena MJ v historicky českém jazykovém prostředí; není vyloučeno, že se v jednotlivých případech může jednat o starší jméno slovanské. Klasifikace českých toponym je podobná jako v předchozím případě (viz bod 3); podle struktury je lze rozdělit do tří hlavních skupin: simplicia, deriváty a kompozita. Poslední jmenovaná skupina je vzhledem k principům české slovotvorby (nejproduktivnější je derivace) zastoupena početně výrazně méně u toponym německých. To je také hlavní rozdíl mezi oběma vrstvami, ze kterých pochází velká většina toponym na zkoumaném území. Příznačné tedy je, že se v našem korpusu vyskytuje jen jedno jediné kompozitum (*Hracholusky*, viz příslušné heslo), oproti tomu však velké množství derivátů.

Na bavorské straně se sice slovansko-německá smíšená jména také vyskytují (v okresech Freyung-Grafenau a Pasov, viz oddíl 3), ale dosud nemáme k dispozici jednoznačné doklady MJ odvozených výlučně ze slovanských nebo českých jmen.

Jmenované vrstvy (keltská, románská, německá/bavorská a slovanská/česká) se mohou časově vzájemně překrývat, např. v případě současně probíhajícího starobavorského a slovanského nebo bavorsko-německého osídlení. V rámci jednotlivých vrstev je pak možné

dále rozlišovat starší a mladší oikonymické typy – to se týká především bavorské a české vrstvy, které na zkoumaném území obsahují řadu nejrozumnějších MJ středověkého původu.

Typologie jmen

V následující části se zaměříme na některé ze starších typů MJ v německé a české vrstvě a přiblížíme je na konkrétních příkladech:

1) Německá (bavorská) MJ

Deriváty se sufixem *-ing-*

Velký význam pro zkoumání sídelní historie mají MJ vytvořená odvozením pomocí sufixu *-ing*, která se v hojném počtu nacházejí také na území severně od Pasova a jsou považována převážně za formace ze starohornoněmeckého období, tedy před polovinou 11. století (srov. Janka 2011, s. 98). Připojením tohoto sufixu ke jménům osobním, později též k apelativům, vznikla nejprve jména „obyvatelská“ jako označení pro skupinu osob (rodiny, širšího příbuzenstva) a po jejím usazení na určitém místě jako označení pro toto místo samo (MJ). Původní význam jmen na *-ing-* je tedy ‘lidé patřící k osobě jménem ...’.

Náš korpus obsahuje několik „pravých“ jmen tohoto typu: *Leoprechting*, *Großthannensteig* ([kol. 1250] *Tungozinge*), *Deching*, *Ernsting* a *Sickling*. Především v okolí Waldkirchen se pak vyskytují další podobná MJ, vztahující se k různým místům na Zlaté stezce. K určení stáří jména typu *Leoprechting* je třeba konzultovat historické doklady OJ sloužícího zde jako derivační základ; ve zmíněném případě bav.-sth. OJ *Liutprēht/Liutpērht*, který je od 8. stol. doložen v tradičních zápisech pasovského kláštera (srov. Tr. Passau, Nr. 9, 28c, 216 etc.). Vznik „nepravého“ jména na *-ing-* lze dobře ilustrovat na příkladu MJ *Hutthurm*, původně končícího na **-ārun*: 1362 *Huetorn*, 1374 *Hütinger pfarr*, 1604 *Huttring*, 1623 *Huding*.

Jména typu *Deching* a *Gosting* jsou svědectvím slovansko-bavorského jazykového kontaktu v období raného středověku ve východní části dnešního Bavorska. Ve vrcholném středověku přípona *-ing-* při tvoření MJ již produktivní není – existence podobných slovansko-německých smíšených jmen tedy svědčí o využívanosti Zlaté stezky Bavy i Slovy dříve před první nepřímou zmínkou této obchodní komunikace v roce 1010 (srov. MGH DD Heinrich II., č. 214)⁶.

⁶ Srov. Hackl/Janka 2017, s. 246, kteří docházejí k podobným závěrům při zkoumání toponym na historické cestě „Baierweg“, rovněž spojující Bavorsko a Čechy (trasa vedoucí z Čech přes Furth im Wald, Bad Kötzing, Viechtach a St. Englmar až do Mariaposching an der Donau).

Obyvatelská jména v dativu plurálu

MJ typu *Hutthurm*, [kol. 1100] *Hötaren*, zákl. tvar **Huotārun*, mohou sahát až do raného bavorského období, tedy až do raného středověku (srov. Haubrichs 2006, s. 406). Jejich základem je označení osob vykonávajících určité povolání či živnost (v případě MJ *Hutthurm*: kloboučníci nebo helmaři). Obecně spíše v pozdější době (vrcholný a pozdní středověk) vznikají paralelní tvary označující jiné skupiny osob – sem patří i MJ *Wallern*, 1359 *Wallerii* (s latinskou plurálovou koncovkou), 1373 *Wallern*, odvozené od střhn. apelativa *wallāre* s významem ‘tuláci’ nebo ‘poutníci’.

Kompozita se základem *-bach*, *-dorf* a *-kirchen*

Řada MJ se základem *-bach* pochází ze starších hydronym, která byla přenesena z vodního toku na osadu u něj ležící. Jejich datace není vždy jednoznačná, mj. proto, že tento základ je v oblasti toponymie produktivní v podstatě dodnes. V 9./10. stol. vytlačil *-bach* starší člen *-aha*, odvozený ze sthn. *aha* ‘vodní tok, řeka’ (Ahd. Wb. I, sl. 65n.). Námi zkoumaná MJ *Bärnbach* ([kol. 1250] *Pernbach*) a *Leinbach* (ve složeninách *Mitter-* a *Oberleinbach*; [kol. 1200] *Lainpach*) lze velmi pravděpodobně datovat do období vrcholného středověku (11./12. stol.).

U kompozit se základem *-dorf* se jedná o oikonymický typ produktivní zejména v období pozdějšího raného a vrcholného středověku (od 9. do 12. stol.). Při zkoumání MJ sem patřících je třeba vzít v potaz především vývoj významu apelativa *Dorf* od ‘dům’ přes ‘dvorec, selský dvůr’ ke ‘skupina staveb, sídliště’ (srov. EWA II, sl. 725–730). Základní člen kompozita *-dorf* mohl tedy v raném, ale dost možná ještě i ve vrcholném středověku označovat jeden samostatně stojící dům či dvorec. V korpusu námi zkoumaných jmen se vyskytuje např. MJ *Frankldorf* (1307 *Fræenchendorf*, sekundární zaokrouhlení *a > ä* v důsledku vokálu *i* v pův. tvaru bav.-asthn. **Franchindorf*), které vzniklo nejpozději v 10. století.

U našich dvou příkladů místních jmen se základem *-kirchen* – *Straßkirchen* ([1200–1220] *Strazchirchen*) a *Waldkirchen* (1203 *Walchirchen*) – lze rekonstruovat původní význam ‘kostel u cesty’ resp. ‘kostel u lesa’. Tato MJ vznikla někdy na přelomu 11. a 12. století, tedy koncem raného středověku či v první fázi vrcholného středověku.⁷ *Straßkirchen* se podobně jako *Grubweg*, *Salzweg* a *Schiefweg* (viz níže) svou sémantikou vztahuje bezprostředně k tehdejší nejvýznamnější „cestě“ – Zlaté stezce.

⁷ Vgl. Wurster 2002, S. 15 und 18 f. – Plausibel erscheint die Vermutung Paul Praxls, wonach spätestens um die Jahrtausendwende im Bereich Waldkirchen mit dem Entstehen eines Rastortes am Goldenen Steig zu rechnen ist (vgl. Praxl 1985, S. 12).

Kompozita se základem *-reut* und *-schlag*

Sémantická skupina názvů mýtných vesnic zahrnuje v oblasti Dolního Bavorského lesa a v jihozápadních Čechách téměř výlučně MJ se základem *-reut(h)/reit(h)* a *-schlag*. První typ je v našem korpusu zastoupen pouze jedním příkladem: *Richardsreut* (1298 *Rv̇kkersrævt*). Osadníci přišli do hlubokých pohraničních hvozdů s úkolem „kolonizovat“ území, tedy mýcením a klučením odstranit lesní porost a připravit půdu k obdělávání. Německý výraz pro tento proces tzv. vnitřní kolonizace – „Rodung“ (dřívější tvar „Reuten“) – dodnes přežívá v lokálních toponymech na *-reut*. V bavorsko-českém pohraničí vznikala především v 11. a 12. století, ale mnohdy i výrazně později. (např. *Leopoldsreut*; osada založená na Zlaté stezce v roce 1618 [srov. Janka 2011, s. 107n.]).

Základ kompozit na *-schlag* vznikl z střhn. apelativa *slac* s významem ‘mýtina vzniklá pokácením stromů’. V porovnání s MJ se základem *-reut(h)* se tento typ MJ v Bavorsku vyskytuje mnohem méně často, nicméně právě v oblasti Dolního Bavorského lesa je jeho frekvence vyšší. Nejčastěji tato jména vznikala asi v 12. a 13. století, tedy o něco později než MJ na *-schlag*, nejrozšířenější jsou na západním a jižním Prachaticku. V našem korpusu je tento typ zastoupen MJ *Albrechtschlag* (1503 *Albrechtslag*) a *Pfefferschlag* (1351 *Phefferslag*). V případě osady *Plahetschlag* se jedná o pozdější (15. století) asimilaci původního názvu se základem *-stift* s MJ v bezprostředním okolí končícími vesměs na *-schlag*. V oblasti kolem Prachatic a Vimperka není doložen žádný tvar na *-schlag* z období před 14. stoletím a u OJ tvořící determinant složených názvů mýtných vesnic se jedná vedle jmen křestních (např. *Albrecht* v MJ *Albrechtschlag*) i o příjmení či označení povolání (např. příjmení *Pfeffer*, doložené v Čechách od 14. století, v MJ *Pfefferschlag*), proto lze pravděpodobnou dobu jejich vzniku klást do doby relativně pozdější, tedy ne před 13. stoletím (srov. Schwarz 1961, s. 129n.).

Simplicia

Protože apelativa mohou být k tvorbě proprií užita kdykoli, není možné u nesložených tvarů MJ (simplicií) dělat jakékoli obecné závěry o době jejich vzniku. U jmen *Brünst* (v *Außernbrünst*; [kol. 1250] *Prunste*) a *Zwiesel* (v *Böhmzwiesel*; 1256 *Zwiesel*), se jedná pravděpodobně o vrcholně středověká pojmenování, v pozdním středověku pak vzniklo MJ *Schlott* (1385 *Slat*).

Z hlediska oikonymické typologie jsou i apelativní kompozita a deriváty tvary „nesloženými“, protože jejich složení resp. odvození proběhlo ještě ve fázi před-propriální, takže materiál pro tvorbu jmen sestával už z hotového výsledku tohoto procesu. To se týká např. MJ *Fürholz* ([1100–1120] *Vöreholz*), utvořeného ze složeného apelativa střhn. *vürholz*

‘podrost, okraj lesa’. S apelativními kompozity s druhým členem *-weg* (ze střhn. *wēc* ‘cesta’) se setkáme v MJ *Grubweg* (1473 *Gruebweg*), *Salzweg* (1285 *Salzwege*) a *Schiefweg* (1256 *Schefwege*). U všech třech jmen se původně jednalo o hodonyma bezprostředně odkazující k poloze na Zlaté stezce. Sémantickou motivací byl v případě názvu *Grubweg* průběh staré cesty přes výmoly či prohlubeň v terénu/rokli, u *Salzweg* transport soli z Bavorska do Čech (srov. Maurer 1912, s. 36; Praxl 1998, s. 6) a u *Schiefweg* trasa cesty vedoucí ke kotvišti lodí a překladišti zboží na řece Dunaj v Pasově (srov. Praxl 1998, s. 8). Existenci cest *Salzweg* a *Schiefweg* lze předpokládat již od vrcholného středověku, cesta *Grubweg* byla založena patrně později, ke konci tohoto období.

2) Česká MJ

Deriváty s posesivními sufixy *-j-*, *-ov-* a *-in-*

Sufixy *-j-*, *-ov-* a *-in-* ve spojení se slovanskými resp. staročeskými OJ vyjadřují vlastnický vztah. Místní jména tohoto typu tak poukazují na skutečnost, že se zmiňované lokality nacházely ve vlastnictví určité osoby. Produktivita formantu *-j-* (praslov. *-jb* [mask.], *-ja* [fem.]) v češtině, trvající od doby nejstaršího slovanského osídlení, skončila ve vrcholném středověku (srov. Čornejová 2009, s. 102). Sufixy *-ov-* a *-in-* se začaly uplatňovat zřejmě o něco později než *-j-*, které bylo od doby vrcholného středověku již neproduktivní (srov. tamtéž, s. 82 a 95). Pomocí formantu *-ov-* mohou být tvořena nová MJ dodnes (srov. tamtéž, s. 81). V korpusu námi zpracovaných MJ se nachází pouze jediný derivát odvozený pomocí *-j-*: *Běleč* (1362 *Bylcz*), utvořený ze stč. OJ *Bělec* a má význam ‘majetek osoby jménem Bělec’. Mladšího data je oikonymický typ „OJ + sufix *-ov-*“, ke kterému se řadí MJ *Čakov* (1262 *Schecow*) a *Branišov* (1391 *Branischow*). Příklady sufixálních jmen s formantem *-in-* na Prachaticku, které v našem korpusu obsaženy nejsou, můžeme zmínit MJ *Kratušín* (1389 *in Crastussynie* [MJČ II, s. 373]) a *Trhonín* (1359 [kop. 1454] *Tyrhony* [RB VII, č. 261 s. 167]).

Deriváty s patronymickým sufixem *-(ov)ici*

Slovanský resp. staročeský sufix *-ici* resp. *-ovici* (s posesivním *-ov-*) sloužil – podobně jako germánské resp. německé *-ing-* – ke tvoření kolektivních pojmenování s významem ‘lidé patřící k osobě jménem ...’ a potažmo názvů osad jimi obývaných. V češtině nejfrekventovanější oikonymický typ „OJ + sufix *-(ov)ici*“, vyskytující se ve starých sídelních oblastech i na územích osídlených později, je v našem korpusu zastoupen celou řadou příkladů: *Albrechtovice* (1456 *Albrechtowicze*), *Blažejovice* (1445 *Blazeyowicze*), *Budějovice* (1251 *Budoywiz*), *Dobčice* (1292 *Dubshicz*), *Chvalovice* ([1281 nebo později] *Chwalwic[z]*), *Netolice* ([12. stol.] k 981 *Netholici*), (*Staré*) *Prachatice* (1130 *Prachaticih*) a *Vitějovice*

(1283 *Vietiovvicz*). Datace u výčtu prvních zmínek těchto MJ svědčí o tom, že byl tento sufix produktivní během velice dlouhého časového období, nejčastěji u jmen vzniklých mezi 10. a 13. stoletím (srov. Čornejová 2009, s. 137). Vysokou koncentraci MJ na *-(ov)ici* jsme zaznamenali především severně a východně od Prachatic (*Bohunice, Strunkovice, Zdenice* atd.). Některé z nich vznikly prokazatelně či velmi pravděpodobně již v raném středověku (např. *Netolice* a *Prachatice*). – O něco mladší je oikonymický typ „appellativum + sufix *-(ov)ici*“, ke kterému patří např. MJ *Lužice* (1483 *Luzicze*), s původním významem ‘ves lidí žijících na mokřadech’.

Simplicia

U oikonymického typu simplicii odpovídajících nesloženým, složeným a odvozeným apelativům se v češtině podobně jako v němčině nedá přesně časově vymezit období zvýšené produktivity. Námi zkoumaná MJ *Ostrov* (1370 *Ostrow*), *Dubné* ([1352–1369] *Dubna*) a *Záboří* (1263 *Zabore*) pravděpodobně nevznikla dříve než ve vrcholném středověku.

Shrnutí a závěr

Jeden z významných poznatků našeho výzkumu se týká skutečnosti, že velká část názvů lokalit ležících na Zlaté stezce je raně středověkého původu. K německé (bavorské) vrstvě lze přiřadit MJ typu „OJ + sufix *-ing-*“ (např. *Thannensteig* < * *Tungōzingun*), MJ *Hutthurm*, obyvatelská jména v dativu plurálu odvozená z názvu povolání a MJ *Frankldorf* jako jeden z prvních zástupců typu „OJ + základ *-dorf-*“, ke slovanské resp. české vrstvě pak MJ *Běleč* jako příklad sufixace pomocí formantu *-j-* a starší patronymická MJ na *-(ov)ici* (*Netolice, Prachatice*) jako doklady raně středověkého osídlení. Většina těchto jmen patřila či patří místům ležícím na historické Zlaté stezce, což ovšem není nijak překvapivým závěrem, protože se již pro období raného středověku předpokládá existence lokalit na jednotlivých úsecích obchodních komunikací.

Řada toponym z našeho korpusu vykazuje s výše jmenovanou dálkovou obchodní cestou, jejíž název je doložen mj. 1344 jako *Pehaimb strazz* ‘česká cesta’ (BayHStA Kl. Passau-Niedernburg Urk. 170 [mom]) a 1531 jako *Saltzstrass* ‘solná cesta’ (BayHStA Hochstift Passau Lit. 288, fol. 3v), přímý sémantický vztah - jmenovitě např. *Grubweg, Salzweg* či *Straßkirchen*. Atribut resp. určující člen (bav.-střhn.) *Pēhaim* u MJ *Böhmzwiesel*

stejně jako hodonymum *Pehaimb strazz* rovněž nepřímo odkazuje k této cestě vedoucí do Čech.

Nejen poznatky klasických vědních oborů archeologie či historie, ale v podstatné míře i onomastické bádání potvrzuje význam Zlaté stezky jako spojnice mezi Bavorskem a Čechami, jako zásadní souřadnice historického osídlení v této oblasti. Od dob raného středověku zde docházelo k německo-slovanskému resp. německo-českému jazykovému kontaktu, který se příznačně zrcadlí v integraci místních jmen do sousedního jazyka: z češtiny do němčiny např. *Prachatice* > *Prachatitz* nebo *Chvalovice* > *Kollowitz*, opačným směrem např. *Wallern* > *Volary* či *Pfefferschlag* > *Fefry*. Dalším projevem jazykového kontaktu je vzájemné přejímání osobních jmen, která se následně stala základem pro tvoření jmen místních. V důsledku toho je česko-německý příhraniční prostor charakterizován velkým množstvím „smíšených“ toponym: slovansko-německých (*Deching*, *Gosting*), česko-německých (*Budweis*) a německo-českých (*Albrechtovice*). Lze se tedy oprávněně domnívat, že byl tento prostor minimálně v určitých časových úsecích dvojjazyčný.

Onomastický výzkum bavorsko-českého příhraničí by se měl v budoucnu soustředit na mapování (ideálně v podobě jazykových atlasů) výskytu různých typů německých a českých toponym, jejichž souhrnný přehled by jistě přinesl další poznatky o historii osídlení tohoto prostoru. V první řadě by bylo třeba shromáždit dostatečné množství materiálu a roztrdit ho do jednotlivých toponymických korpusů, na základě kterých by bylo možno provádět konkrétní lingvistické analýzy místních jmen.

Seznam použité literatury a zdrojů

Prameny a odborná literatura

Ahd. Wb. = Althochdeutsches Wörterbuch. Auf Grund der von Elias von STEINMEYER hinterlassenen Sammlungen. Bd. I hg. von Elisabeth KARG-GASTERSTÄDT und Theodor FRINGS, Bde. II–IV hg. von Rudolf GROSSE, Bd. V hg. von Gotthard LERCHNER und Hans Ulrich SCHMID, Bde. VI–VII hg. von Hans Ulrich SCHMID. Berlin, 1968 ff.

BACH, Adolf. Deutsche Namenkunde. I: Die deutschen Personennamen. II: Die deutschen Ortsnamen. III: Registerband, bearbeitet von Dieter Berger. Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 1952–1956.

BENEŠ, Josef. Německá příjmení u Čechů. Zrevidovala, upravila a rukopis připravila k tisku Marie Nováková. I–II (Acta Universitatis Purkynianae 34). Ústí nad Labem, 1998.

- BRAUNE, Wilhelm. Althochdeutsche Grammatik I. Laut- und Formenlehre. 15. Auflage, bearb. von Ingo REIFFENSTEIN (Sammlung kurzer Grammatiken germanischer Dialekte A, 5/1). Tübingen: Niemeyer, 2004. ISBN 3-484-10861-4.
- BÜGEL, Ute. Historisch-philologisches Ortsnamenbuch der Gemeinde Waldkirchen. Zulasungsarbeit. Regensburg, 1997. [unveröffentlicht]
- BWB = Bayerisches Wörterbuch. Hg. von der Kommission für Mundartforschung der Bayerischen Akademie der Wissenschaften (Bayerisch-Österreichisches Wörterbuch. II. Bayern). Heft 1 ff. München: Oldenbourg, 1995 ff. ISBN 3-486-56055-7, 3-486-56629-6, 978-3-486-70703-8.
- CB = Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. I–V. Pragae, 1904–1993.
- CDM = BOCZEK, Anton, Joseph CHYTIL, Peter von CHLUMECKY et al. (Hg.). Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Urkunden-Sammlung zur Geschichte Mährens. I–XV. I–IV: Olomuch, 1836–1845. V–XV: Brunae (Brünn), 1850–1903.
- ČORNEJOVÁ, Michaela. Tvoření nejstarších českých místních jmen. Bohemika z 11.–13. století. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5027-3.
- DAISENBERGER, Johann M. Geographisches Handlexicon vom ganzen dermahligen Königreich Baiern [...]. Augsburg/Regensburg, 1811.
- DAISENBERGER, Johann M. Geographisches Handlexikon vom ganzen dermaligen Königreiche Bayern [...]. Regensburg, 1851.
- DEBUS, Friedhelm und Heinz-Günter SCHMITZ. Überblick über Geschichte und Typen der deutschen Orts- und Landschaftsnamen. In: BESCH, Werner, Anne BETTEN, Oskar REICHMANN und Stefan SONDEREGGER (Hg.). Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung. 2., vollständig neu bearb. und erw. Auflage, 4. Teilband (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 2/4). Berlin/New York: De Gruyter, 2004, Sp. 3468–3508. ISBN 978-3-11-019429-6.
- DGNB = GREULE, Albrecht. Deutsches Gewässernamenbuch. Etymologie der Gewässernamen und der dazugehörigen Gebiets-, Siedlungs- und Flurnamen. Unter Mitarbeit von Sabine HACKL-RÖSSLER. Berlin/Boston: De Gruyter, 2014. ISBN 978-3-11-019039-7.
- DONB = NIEMEYER, Manfred (Hg.): Deutsches Ortsnamenbuch. Berlin/Boston: De Gruyter, 2012. ISBN 978-3-11-018908-7.
- EISENMANN, Joseph Anton. Topographisches Lexicon von dem Königreiche Baiern. I–II. München, 1819–1820.

- EISENMANN, Joseph Anton und Carl Friedrich HOHN. Topo-geographisch-statistisches Lexicon vom Königreiche Bayern. I–II. Erlangen, 1831–1832.
- EWA = Etymologisches Wörterbuch des Althochdeutschen. I ff. Göttingen (u. a.): Vandenhoeck & Ruprecht, 1988 ff. ISBN 3-525-20767-0, 3-525-20768-9, 978-3-525-20769-7, 978-3-525-20770-3, 978-3-525-20771-1, 978-3-525-20772-7.
- FÖRSTEMANN, Ernst. Altdeutsches Namenbuch. Erster Band. Personennamen. Zweite, völlig umgearbeitete Auflage. Bonn: P. Hanstein, 1900.
- GREULE, Albrecht. Die keltischen Ortsnamen in Bayern. In: APPL, Tobias und Georg KÖGLMEIER (Hg.). Regensburg, Bayern und das Reich. Festschrift für Peter Schmid zum 65. Geburtstag. Regensburg: Schnell & Steiner, 2010, 15–26. ISBN 978-3-7954-2284-4.
- HACKL, Stefan und Wolfgang JANKA. Altstraßen und Ortsnamentypen – am Beispiel des Bayern und Böhmen verbindenden Fernwegs *Baierweg*. In: Namenkundliche Informationen 109/110 (2017). Festgabe für Dieter Kremer und Albrecht Greule, S. 235–249. ISBN 978-3-96023-186-8.
- HAERTEL, Friedl. Hochstift Passau. Heimat- und familiengeschichtliche Quellen um Freyung. Band VII: Zehentverzeichnisse und Bruderschaftsrechnungen aus dem Pfarrarchiv Waldkirchen 1556–1727. Freyung, 1984.
- HAERTEL, Friedl. Hochstift Passau. Heimat- und familiengeschichtliche Quellen um Freyung. Band X: Urbarien und Briefprotokolle der 7 künischen Dörfer der Herrschaft Rannriedl ab 1488. Freyung, 1985.
- HAERTEL, Friedl. Glashüttenleute im Altlandkreis Wolfstein (Freyung) vom 15. bis 18. Jahrhundert. In: Genealogie 39 (1990), S. 17 ff.
- HAUBRICHS, Wolfgang. Baiern, Romanen und Andere. In: Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte 69 (2006), S. 395–465. ISSN 00442364.
- HELWIG, Otto. Das Landgericht Landau a. d. Isar (Historischer Atlas von Bayern. Teil Altbayern 30). München: Kommission für bayerische Landesgeschichte, 1972. ISBN 3-7697-9876-9.
- JANKA, Wolfgang. Ortsnamen am Goldenen Steig – Forschungsstand und Perspektiven. In: ERKENS, Franz-Reiner (Hg.). 1000 Jahre Goldener Steig. Vorträge der Tagung vom 24. April 2010 in Niedernburg (Veröffentlichungen des Instituts für Kulturräumforschung Ostbairern und der Nachbarregionen der Universität Passau 61). Passau: Dietmar Klinger, 2011, S. 91–111. ISBN 978-3-86328-105-2.

- JANKA, Wolfgang. Ortsnamen als kulturelles Erbe Bayerns – Stand und Perspektiven der Forschung. In: Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte 78/2 (2015), S. 315–332. ISSN 00442364.
- JUNGSMANN, Josef. Slovník česko-německý. I–V. Praha, 1835–1839.
- KLIMESCH, Matthäus. Die Ortsnamen im südlichen und südwestlichen Böhmen. I–II. Prag, 1909–1912.
- KOHLHEIM, Rosa und Volker KOHLHEIM. Duden. Familiennamen. Herkunft und Bedeutung. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag, 2005. ISBN 3-411-70852-2.
- KRANZMAYER, Eberhard. Historische Lautgeographie des gesamtbairischen Dialektraumes. Wien, 1956.
- KUBITSCHKE, Rudolf. Die Herkunft der Wallerer. In: Sudetendeutsche Zeitschrift für Volkskunde 8 (1935), S. 129–136.
- KUBITSCHKE, Rudolf und Valentin SCHMIDT. Wallern und die Wallerer. Neu bearbeitet von Paul PRAXL. Augsburg-Haunstetten: Heimatkreis Prachatitz, 1972.
- KUBŮ, František und Petr ZAVŘEL. Der goldene Steig. Historische und archäologische Erforschung eines bedeutenden mittelalterlichen Handelsweges. 1. Die Strecke Prachatitz – Staatsgrenze (Veröffentlichungen des Instituts für Kulturlandschaftsforschung Ostbairern und der Nachbarregionen der Universität Passau 49/1). Passau, 2001.
- KUBŮ, František und Petr ZAVŘEL. Der goldene Steig. Historische und archäologische Erforschung eines bedeutenden mittelalterlichen Handelsweges. 4. Die Strecke Staatsgrenze – Passau (Veröffentlichungen des Instituts für Kulturlandschaftsforschung Ostbairern und der Nachbarregionen der Universität Passau 49/4). Passau, 2013. ISBN 978-3-00-042774-9.
- LEXER, Matthias. Mittelhochdeutsches Handwörterbuch. I–III. Leipzig, 1872–1878.
- Libri erectionum = BOROVÝ, Clemens (ed.). Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV. Liber I. Pragae, 1875.
- LUTTERER, Ivan und Rudolf ŠRÁMEK. Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1997. ISBN 80-85808-50-1.
- MAURER, Georg. Die Ortsnamen des Hochstifts Passau (Programm des k. humanistischen Gymnasiums Münnerstadt für das Schuljahr 1911/12). Würzburg, 1912.
- MGH DD = Monumenta Germaniae Historica. Diplomata regum et imperatorum Germaniae. Tomus I ff. Hannover (u. a.), 1879 ff. Verfügbar unter: <http://www.dmgh.de/>

- Mhd. Gramm. = PAUL, Hermann. *Mittelhochdeutsche Grammatik*. 25. Auflage, neu barb. von Thomas KLEIN, Hans-Joachim SOLMS und Klaus-Peter WEGERA (Sammlung kurzer Grammatiken germanischer Dialekte A, 2). Tübingen: Max Niemeyer, 2007. ISBN 978-3-484-64034-4.
- MIRWALD, Johann und Wolfgang JANKA. Die Mundartformen des Projekts Digitales Ortsnamenbuch Online (DONBO). In: SIMBECK, Katrin und Wolfgang JANKA (Hg.), unter Mitwirkung von Martina KÜRZINGER. *Namen in Altbayern. Gesammelte Beiträge zu Ehren von Josef Egginger und Günter Schneeberger (Regensburger Studien zur Namenforschung 8)*. Regensburg: edition vulpes, 2013, S. 139–150. ISBN 978-3-939112-07-5.
- MJČ = PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*. I–V. IV dokončil Jan SVOBODA. V napsali Jan SVOBODA, Vladimír ŠMILAUER a další. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1949–1960.
- MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Vydání druhé, upravené. Praha: Agentura Pankrác, 2004. ISBN 80-86781-03-8.
- Mon. Boica = Monumenta Boica. I–LIV. München, 1763–1956.
- MÜLLER, Joh[ann] Christoph. *Mappa chorographica novissima et completissima totius regni Bohemiae [...]* 1720. Hanc in formam reducta a Joh[ann] Wolf[ang] Wieland. Augustæ Vindelicorum, 1726.
- MVDB = Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen.
- OV Bayern 1867 = HEYBERGER, Joseph, Christian SCHMITT und v. WACHTER. *Topographisch-statistisches Handbuch des Königreichs Bayern nebst alphabetischem Ortslexikon (Bavaria 5)*. München, 1867.
- OV Bayern 1877 = *Vollständiges Ortschaften-Verzeichnis des Königreichs Bayern*, bearb. vom Königl. bayer. Statistischen Bureau. München: Ackermann, 1877.
- OV Bayern 1987 = *Amtliches Ortsverzeichnis für Bayern, Gebietsstand am 25. Mai 1987* (Heft 450 der Beiträge zur Statistik Bayerns). Hg. vom Bayerischen Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung. München, 1991.
- PALACKÝ, František. *Popis království Českého čili podrobné poznamenání všech dosavadních krajůw, panství, statkůw, měst, městeček a vesnic, někdejších hradůw a twrzí, též samot a zpustlých osad mnohých w zemi české, s udáním jejich obyvatelstwa dle popisu r. mdcccxliii [...]*. Praha, 1848.
- PFEFFER, Franz. *Heimatgeschichte in alten Straßennamen*. In: *Oberösterreichische Heimatblätter* 3 (1949), S. 48–54.

- POLENZ, Peter v. Landschafts- und Bezirksnamen im frühmittelalterlichen Deutschland. Untersuchungen zur sprachlichen Raumerschließung. 1. Bd.: Namentypen und Grundwortschatz. Marburg: Elwert, 1961.
- PRAXL, Paul. Aus der Geschichte der Stadt Wallern. Waldkirchen, 1955.
- PRAXL, Paul. Eine Beschreibung des Goldenen Steiges von 1593. In: Hoam! 18 (1965), S. 234–237.
- PRAXL, Paul. Tausendjähriges Waldkirchen. In: Die Stadt Waldkirchen. Waldkirchen, 1972, S. 11–64.
- PRAXL, Paul. Das Wyschehrader Landgut Prachatitz. In: Ostbairische Grenzmarken 15 (1973), S. 210–237.
- PRAXL, Paul. Der Goldene Steig. Grafenau: Morsak, 1976.
- PRAXL, Paul. Aus der Geschichte von Fürholz. In: Freiwillige Feuerwehr Fürholz. Festschrift zum 100-jährigen Gründungsfest mit Fahnenweihe vom 27. bis 29. Mai 1983, S. 20–23.
- PRAXL, Paul. Marktrecht und Märkte von Waldkirchen. In: Stadt Waldkirchen. 700 Jahre Marktrecht: 1285–1985. Waldkirchen, 1985, S. 11–53.
- PRAXL, Paul. Grubweg, Salzweg, Schiefweg und Straßkirchen. Beiträge zur Namensgeschichte des Goldenen Steiges. Freyung: Kreisarchiv Freyung-Grafenau, 1998.
- PRAXL, Paul. Freyung im Hochstift Passau. Von der Besiedlung bis zur Säkularisation. In: Freyung. Porträt einer kleinen Stadt am großen Wald. Hg. von der Stadt Freyung. Freyung, 2001, S. 63–128. ISBN 3-00-007541-0.
- PSJČ = Příruční slovník jazyka českého. I–VIII. Praha, 1935–1957.
- RB = Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. I–VII. Pragae, 1855–1963.
- Reg. Abteiland = HEIDER, Josef. Regesten des Passauer Abteiles (Veröffentlichungen des Instituts zur Erforschung des deutschen Volkstums im Süden und Südosten in München und des Instituts für ostbairische Heimatforschung in Passau 3). München: Verlag für Hochschulkunde, 1934.
- Reg. Passau = Die Regesten der Bischöfe von Passau. Bde. I–III bearb. von Egon BOSHOF. Bd. IV bearb. von Egon BOSHOF und Thomas FRENZ. München: C. H. Beck, 1992–2013. ISBN 3-406-37101-9, 3-406-37102-7, 978-3-406-37103-5, 978-3-406-64782-6.
- REIFFENSTEIN, Ingo. Aspekte einer Sprachgeschichte des Bayerisch-Österreichischen bis zum Beginn der frühen Neuzeit. In: BESCH, Werner, Anne BETTEN, Oskar REICHMANN und Stefan SONDEREGGER (Hg.). Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur

- Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung. 2., vollständig neu bearb. und erw. Aufl., 3. Teilband (= Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 2/3). Berlin/New York: De Gruyter, 2003, S. 2889–2942. ISBN 978-3-11-019417-3.
- REITZENSTEIN, Wolf-Armin Frhr. v. Lexikon bayerischer Ortsnamen. Herkunft und Bedeutung. Oberbayern, Niederbayern, Oberpfalz. München: C. H. Beck, 2006. ISBN 978-3-406-55206-9.
- REITZENSTEIN, Wolf-Armin Frhr. v. Ortsnamen als Zeugnisse für mittelalterliche Handwerkersiedlungen in Bayern. In: Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte 78 (2015), S. 365–410. ISSN 00442364.
- SCHALLER, Jaroslav. Topographie des Königreichs Böhmen. I–XVI. Prag/Wien, 1785–1797.
- SCHALLER, Jaroslav. Topographisches Universalregister des Königreichs Böhmen [...]. Prag, 1791.
- SCHMELLER, Johann Andreas. Bayerisches Wörterbuch. I–II. München: Rudolf Oldenbourg, 1872–1877. Verfügbar unter: <https://www.bayerische-landesbibliothek-online.de/schmeller>
- SCHNETZ, Joseph. Flurnamenkunde (Bayerische Heimatforschung 5). München: Verlag Bayerische Heimatforschung, 1952.
- SCHRÜFER, Norbert. Die Herrschaft Saldenburg im späten Mittelalter. Das Saldenburger Stiftsbuch aus dem Jahre 1472. Grafenau: Morsak, 1994. ISBN 3-87553-457-3.
- SCHWARZ, Ernst. Sudetendeutsche Familiennamen aus vorhussitischer Zeit (Ostmitteleuropa in Vergangenheit und Gegenwart 3). Köln/Graz: Böhlau, 1957.
- SCHWARZ, Ernst. Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtsquelle. 2., durchgesehene, teilweise umgearbeitete und erweiterte Auflage (Handbuch der Sudetendeutschen Kulturgeschichte 1). München: Robert Lerche, 1961.
- SČS = Staročeský slovník. I–II: GEBAUER, Jan. Slovník staročeský. Praha, 1903–1916. III–V: Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1977–1996.
- SEIBICKE, Wilfried. Historisches Deutsches Vornamenbuch. I–V. Berlin/New York: De Gruyter 1996–2007. ISBN 3-11-014445-X, 3-11-016196-6, 3-11-0161819-7, 3-11-017540-1, 978-3-11-019458-6.
- SITTER, Bruno. Wallern – Tirol im Böhmerwald. Grafenau: Morsak, 1991. ISBN 3-87553-383-6.

- SOMMER, Johann Gottfried. Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt. I–XVI. Prag, 1833–1849.
- STARCK, Taylor und John C. WELLS. Althochdeutsches Glossenwörterbuch (mit Stellenachweis zu sämtlichen gedruckten althochdeutschen und verwandten Glossen) (Germanische Bibliothek, Reihe 2). Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 1990. ISBN 3-533-02204-8.
- SVOBODA, Jan. Staročeská osobní jména a naše příjmení. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.
- Tr. Passau = HEUWIESER, Max. Die Traditionen des Hochstifts Passau (Quellen und Erörterungen zur bayerischen Geschichte. Neue Folge VI). München, 1930.
- Tr. Passau-St. Nikola = Codex Traditionum Monasterii S. Nicolai prope Pataviam. In: Urk. Land ob der Enns I, S. 527–618.
- Tr. Reichenbach = BAUMANN, Cornelia. Die Traditionen des Klosters Reichenbach am Regen (Quellen und Erörterungen zur bayerischen Geschichte. Neue Folge XXXVIII/1), München: C. H. Beck, 1991.
- Urb. Passau = MAIDHOF, Adam. Die Passauer Urbare. I–III (Veröffentlichungen des Instituts für ostbairische Heimatforschung in Passau 1, 17, 19). Passau: Paul Egger, 1933–1939.
- Urk. Budweis = KÖPL, Karl. Urkundenbuch der Stadt Budweis in Böhmen. I. Band, 1. Hälfte (1251–1391). Prag, 1901.
- Urk. Goldenkron = PANGERL, Mathias. Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron in Böhmen (Fontes rerum Austriacarum. Diplomataria et acta XXXVII). Wien, 1872.
- Urk. Hohenfurt = PANGERL, Mathias. Urkundenbuch des Cistercienserstiftes B. Mariae V. zu Hohenfurt in Böhmen (Fontes rerum Austriacarum 2, XXIII). Wien, 1865.
- Urk. Land ob der Enns = Urkundenbuch des Landes ob der Enns. I–XI. Wien, 1852–1883. Linz, 1906–1983.
- Urk. Wenzel = PELZEL, Franz Martin. Lebensgeschichte des Römischen und Böhmisches Königs Wenceslaus. Erster Theil, enthält die Jahre 1361–1395, nebst einem Urkundenbuche [...]. Prag, 1788.
- WBÖ = Wörterbuch der bairischen Mundarten in Österreich. Bd. I ff. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1970 ff.
- WMU = Wörterbuch der mittelhochdeutschen Urkundensprache auf der Grundlage des Corpus der altdeutschen Originalurkunden bis zum Jahr 1300. Unter Leitung von Bettina

KIRSCHSTEIN und Ursula SCHULZE erarbeitet von Sibylle OHLY, Peter SCHMITT, Nicole SPENGLER und Daniela SCHMIDT. I–III. Berlin: Erich Schmidt, 1986–2010. ISBN 3-503-02247-3, 978-3-503-02247-2.

WURSTER, Herbert W. Straßkirchen am Goldenen Steig. Ein Jahrtausend Geschichte. In: Festschrift zum Jubiläum 1000 Jahre Straßkirchen am Goldenen Steig 1002–2002. Straßkirchen, 2002, S. 15–28.

Internetové zdroje

matricula = Matricula-Online (<http://data.matricula-online.eu/de/>)

mom = Monasterium, Kollaboratives Archiv (<http://monasterium.net/mom/home>)

Zkratky

AČK	Archiv České koruny
AČKZ	Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II.
akk. pl.	akuzativ plurál
APA	Archiv pražského arcibiskupství
bav.	bavorský, bavorsky
BayHStA	Bayerisches Hauptstaatsarchiv
ČFP	Česká finanční prokuratura Praha
ČGL	České gubernium – guberniální listiny, Praha
DA	Diözesanarchiv
fem.	femininum
fol.	folio (list)
HHSA	Haus-, Hof- und Staatsarchiv
idg.	indogermánský
KAVB	Kláštevní archiv Vyšší Brod
KČH	Křižovníci s červenou hvězdou – generalát a konvent, Praha
kelt.	keltský
KVš	Archiv kolegiatní kapituly vyšehradské
lat.	latinský
list.	listina, listiny
mask.	maskulinum
MJ	místní jméno
NA	Národní archiv Praha

nář.	nářeční
neutr.	neutrum
nhn.	novohornoněmecky
nom. pl.	nominativ plurál
OJ	osobní jméno
OÖLA	Oberösterreichisches Landesarchiv
pob.	pobočka
ŘM	Maltézští rytíři – české velkopřevorství (1085–1875)
rnhn.	raněnovohornoněmecký
řec.	řecký
sl.	sloupec
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
StadtA	Stadtarchiv
stč.	staročeský, staročesky
sthn.	starohornoněmecký
StiftsA	Stiftsarchiv
střhn.	středohornoněmecký
UKP	Univerzita Karlova v Praze
západogerm.	západogermánský

Značky

*	předpokládaný tvar
>	vyvinulo se v ...
<	vzniklo z ...